

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

ДОКЛАД ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА
„НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА ЗАКРИЛА НА
ДЕТЕТО ЗА 2011 г.“

СЪДЪРЖАНИЕ:

ВЪВЕДЕНИЕ.....	3
I. СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА НАМАЛЯВАНЕ НА ДЕТСКАТА БЕДНОСТ И СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ДЕЦАТА - ПОЛИТИКИ ЗА ПОДКРЕПА НА ДЕТЕТО И СЕМЕЙСТВОТО	4
II. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ. ПОДОБРЯВАНЕ ЗДРАВЕТО НА ДЕЦАТА	18
III. ОБРАЗОВАНИЕ: ОСИГУРЯВАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНА ПРЕДУЧИЛИЩНА ПОДГОТОВКА И УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ НА ВСИЧКИ ДЕЦА.....	26
IV. ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНА, СЪДЕБНА СИСТЕМА	33
V. СПОРТ, КУЛТУРА, СВОБОДНО ВРЕМЕ И ОТДИХ	42
VI. УЧАСТИЕ НА ДЕЦАТА	45
VII. ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО, МЕДИЙНО ПРОСТРАНСТВО	47
ЗАКЛЮЧЕНИЕ: ПРЕПОРЪКИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ДЕЦА	49

ВЪВЕДЕНИЕ

Съгласно разпоредбата на чл.1, ал.3 от Закона за закрила на детето, в изпълнение на Националната стратегия за детето 2008-2018 г. Министерският съвет приема ежегодно Национална програма за закрила на детето, предложена от министъра на труда и социалната политика и председателя на Държавната агенция за закрила на детето. Националната програма регламентира задълженията на всички държавни институции, ангажирани в изпълнението на дейностите за осигуряване и спазване на правата на децата в Република България в съответствие с техния най-добър интерес.

В Националната стратегия за детето 2008 – 2018 година е заложено изискване за извършване на ежегодни анализи на изпълнението на Националните програми за закрила на детето, както и периодични прегледи по изпълнение на Стратегията. Отчетът на първия тригодишен период 2008 – 2010 г. по изпълнението на политиките за децата на България се реализира към момента чрез проект “Извършване на оценка на изпълнението на Националната стратегия за детето”, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, чийто бенефициент е Държавната агенция за закрила на детето. В рамките на изпълнението на проекта, с цел осигуряване на надеждна обратна информация за състоянието и изпълнението на политиките за подкрепа на детето и семейството се провежда социологическо проучване на мнението и удовлетвореността на потребителите от предприятиите до момента мерки и ефективността на предоставяните услуги.

Настоящият доклад отчита изпълнението на Националната програма за закрила на детето за 2011 г., като предмет на доклада е реализацията на заложените дейности в Програмата по отношение на мерките, предприети от страна на органите по закрила на детето.

Водещ принцип в дейността на ДАЗД като специализиран орган, координиращ политиките за детето е, че зачитането и подкрепата на правата на всички деца трябва да вървят паралелно с необходимите действия. Повишаването на благосъстоянието на детето изисква утвърждаване на разбирането и подхода към правата на детето като правомощия и задължения на всички структури, органи и институции, имащи отношение към детето и неговото семейство на местно ниво. Това включва и целенасочена работа във всички основни области – образование, здравеопазване, спорт и свободно време, културни дейности, социални дейности, подкрепа на децата и семействата, обществена среда и сигурност. Настоящият преглед отчита както дейностите по определените приоритетни цели, така и основните процеси и общата картина в страната, които оказват влияние върху състоянието на децата в България.

Докладът е структуриран в седем части, следващи основните приоритетни области на Националната програма за закрила на детето за 2011 г., с поставен акцент върху стартиралите и извършени законодателни промени и реализацията на проектите по Оперативни програми, свързани с изпълнение на Плана за действие по изпълнение на Национална стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България”, приета с Решение на Министерския съвет на 24 февруари 2010 г. В края на

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

всяка по приоритетните области са отразени и основните изводи, изведени от реализацията на постигнатите резултати и нереализирани дейности.

Докладът завършва с препоръки за оптимизиране изпълнението на политиките за деца, тъй като реалното и обективно отчитане на постигнатите успехи в провежданата реформа в системата за грижа и закрила на детето, успоредно с осъзнатото и ангажирано признаване на проблемите, е необходимо условие за провеждането на адекватна държавна политика.

I. СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА НАМАЛЯВАНЕ НА ДЕТСКАТА БЕДНОСТ И СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ДЕЦАТА - ПОЛИТИКИ ЗА ПОДДКРЕПА НА ДЕТЕТО И СЕМЕЙСТВОТО

Политиките за децата и семейството са основен приоритет в работата на Правителството на Република България. Техният многостранен характер предполага поставянето на взаимосвързани цели и развитието на комплексни политики.

Основните цели, които си поставят държавните институции по изпълнение на приоритета са: гарантиране на правото на детето да живее в сигурна семейна среда чрез планиране и развиване на услуги за децата и семействата; провеждане на процеса на реформа в грижата и спазването на правата на децата, отглеждани в специализирани институции; повишаване на ефективността в работата и подобряване на координацията между органите по закрила на детето на национално и местно ниво; развитие на Националната информационна система на ДАЗД и оптимизиране и разширяване на потоците информация. Отговорни за изпълнението на преобладаваща част от дейностите по първия приоритет са МТСП, ДАЗД, АСП и МЗ.

Бедността и социалното изключване сред децата води до нарушаване на техните права. Поради това въпросите за детската бедност се разглеждат през призмата на правата на детето и тяхната защита. Това е и един от основните приоритети на Национална стратегия за детето за 2008-2018 г.

Средствата, предвидени за осъществяване на целите в тази приоритетна област, са в рамките на утвърдения бюджет за годината на всяка една от институциите, както и в рамките на бюджета по оперативните програми - „Развитие на човешките ресурси” /ОП „РЧР”/ и „Социална инфраструктура” /2010 – 2014 г./ и в рамките на Проекта за социално включване, финансирани със заемно споразумение със Световна банка.

В условията на икономическа и финансова криза нарастват социално-икономическите неравенства, които превръщат голям брой деца в рискови групи. Ролята на социалната политика е да осигури нормалното функциониране на семействата, за да гарантира правото на всяко дете да живее в сигурна семейна среда. Осигуряването на достъпни услуги за отглеждане на децата е важна предпоставка за подобряване на положението на семействата. Практиката показва, че въпреки положителното влияние, което имат социалните плащания върху нивото на детската бедност, те не са достатъчен инструмент, с който може да се въздейства върху рисковете, произтичащи от нея. В чл. 9 на Правилника за прилагане на закона за социално подпомагане е регламентирано правото на месечна помощ за лица или семейства, чийто доход за предходния месец е по-нисък от определен диференциран минимален доход. Основа за определяне на диференцирания минимален доход е гарантираният минимален доход, чийто месечен размер се определя с акт на Министерския съвет. През 2011 г. отпуснатите месечни помощи по реда на чл.9 са

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

47 842 броя. Изплатената сума за тях е в размер на 51 363 393 лв. За същия период на 2010 г. в страната средномесечно са подпомогнати 44 342 лица и семейства. Изплатената сума е 47 763 510 лв. В случая увеличението от 8% на броя на лицата и семействата, подпомагани с месечни социални помощи означава увеличаване на броя на децата в риск от бедност и задълбочаване на проблема със социалното изключване сред тях.

Инвестициите в качеството на живот на децата от ранна детска възраст, когато детето се оформя като личност, предопределят и бъдещето му развитие. Тенденциите, които наблюдаваме по отношение бедността сред децата в България се запазват относително високи. Равнището на детска бедност през 2010 г. при децата до 15 години е 17,7 %¹, докато през 2009 г. в същата възрастова група е 21,4 %. Рискът от бедност е най-голям при децата със самотен родител и при децата в многодетни домакинства. Близо едно от всеки три деца със самотен родител живее в бедно домакинство. Рискът от бедност е особено силен и за многодетните семейства от домакинствата с три и повече деца и този риск допълнително се засилва за децата от уязвимите малцинствени етнически групи.

Самотните родители са особено силно изложени на риск от бедност, като през 2010 г. 27,2 % от тях са били под прага на бедност². Проследявайки динамиката на процесите в Европейския съюз (ЕС), прави впечатление, че 13% от децата в ЕС живеят с един родител, от които 1 на всеки 3 деца е изложено на риск от бедност. В 90 % от случаите самотният родител е майката, но основните причини за наличието на семейства с един родител (извънбрачно раждане, раздяла) са различни в различните страни.

От друга страна, броят на децата е важен фактор за материалното състояние на домакинството като цяло. Рискът от бедност за домакинствата без деца е по-нисък от тези домакинства с деца, като процентното разпределение през 2009 г. е 12,8 % за първата и съответно 16,9 % за втората група. За сравнение, през 2010 г. процентното съотношение на домакинства без и с деца е относително еднакъв – 14% и 16,7%. Рискът от бедност нараства с нарастване на броя на децата. От 14,5% и 16,7 % за домакинствата с едно и две деца, той се увеличава близо два пъти за домакинствата с три и повече деца - 30,6 % през 2010 г.

Над 20 % от децата в ЕС живеят в семейства с три или повече деца и при тях рискът от бедност е средно 25 %. В южните и някои източни държави като Гърция, Испания и Словения, многодетните семейства не са обичайно явление, но в тези страни рискът от бедност за децата, които живеят в такива семейства, е най-голям (около 30 %). За скандинавските страни и тези от Бенелюкс, където многодетните семейства са по-често срещани (26—33 % от всички семейства), е на лице обратната зависимост, но рискът от бедност е по-малък.

Във връзка с превенция на социалното изключване през 2011 г. се реализираха редица програми и насърчителни мерки за съвместяване на семейния и професионалния живот, както и оказване на подкрепа на заетостта на жените. Схемата „Отново на работа” по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” допълва и надгражда мерките, реализиращи се по Националния план за действие по заетостта. Целта на схемата е да се насърчава съвместяването на професионалния с личния и семейния живот на родителите с малки деца чрез осигуряване на детегледачки. За периода 2009 г. - 2012 г. са планирани средства в размер на 64 милиона лева за осигуряване на заетост на най-малко 8 хиляди безработни.

¹ По данни на Националния статистически институт за 2010 г.

² По данни на EUROSTAT

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Децата от семействата на имигранти или малцинствени групи също са изправени пред по-големи трудности в сравнение с другите деца. През 2010 г. през страната са преминали 13 непридружени малолетни и непълнолетни деца и 86 деца-бежанци с родители, от които в дом за деца лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) са настанени две деца. През 2011 г. преминалите непридружени малолетни и непълнолетни са 23, а деца-бежанци с родители - 102, от които две деца са настанени в ДДЛРГ.

Ограничаването на детската бедност е необходимо да бъде разглеждано и през призмата на демографските процеси и явления. Тенденцията, която наблюдаваме - на абсолютно и относително намаляване на детското население, е трайна през последните години. Анализът на данните показва, че относителният дял на детското население през 2010 г. и 2009 г. е приблизително еднакъв 16,6% / 10 600 повече деца през 2009 г. /. Относителният дял на живородените деца през 2010 г. е 7,4%³ по-малък в сравнение с 2009 г., през която са регистрирани най-голям брой живородени деца, като показателят надвишава нивото от 1992 г.

Социалните услуги имат важна роля както за процеса на превенция на изоставянето, така и за процеса на социалното включване на децата от уязвими групи. Целите, които си поставят в този приоритет държавните институции са ключови за развитието на политиките за децата и семействата. Те са насочени към: гарантиране правото на всяко дете да има семейство; гарантирано развитието на висококачествени социални услуги в общността, подпомагачи отглеждането на детето; насърчаване на отговорното родителство; осигуряване на подходящ жизнен стандарт и преодоляване на детската бедност; и не на последно място - ускоряване процеса на деинституционализация.

Децата, настанени в специализираните институции са една от най-уязвимите групи деца в риск. Държавната агенция за закрила на детето от 2001 г. извършва мониторинг на състоянието на децата, отглеждани в специализирани институции.

Тип институции	Бр. инстит.	Бр. деца	Бр. инстит.	Бр. деца	Бр. инстит.	Бр. деца
година	2009 г.		2010 г.		2011	
Институции за деца с увреждания общо	25	956	24	871	24	768
Домове за деца лишени от родителска грижа (ДДЛРГ)	80	3440	75	2778	72	2203
Институции на МЗ (ДМСГД)	32	2334	31	2046	31	1820
Общо	137	6730	130	5695	127	4791

Проследявайки данните от 2001 г. до 2011 г., може категорично да се каже, че се утвърждава трайна тенденция към намаляване броя на децата в специализирани институции. В сравнение с 2001 г. броят на институционализираните деца намалява с 6 914 деца или 54,8% - от 12 609 на 4791. Общият брой на децата, отглеждани в специализирани институции към 31.12.2011 г. е 4791. През 2011 г. броят на институционално отглежданите деца намалява с 904 деца или 15,9% спрямо 2010 г.

³ По данни на Националния статистически институт

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Към 31.12.2011 г. в страната има 24 домове за деца с увреждания (ДДУИ/ДДМУИ). В тези домове се отглеждат деца от 4 до 18-годишна възраст. Броят на институционално отглежданите деца в тях е 768. Лицата, отглеждани в тези домове над 18-годишна възраст са 436. За сравнение, през същия период на 2010 г. броят на децата под 18 години е 871. Относителният дял на децата в домовете за деца с увреждания намалява с 12 %. Според получените данни към 2011 г. най-голям е дялът на децата, напуснали институцията поради настаняване в приемни семейства – 10%, толкова е и дялът на децата, прехвърлени в друга специализирана институция.

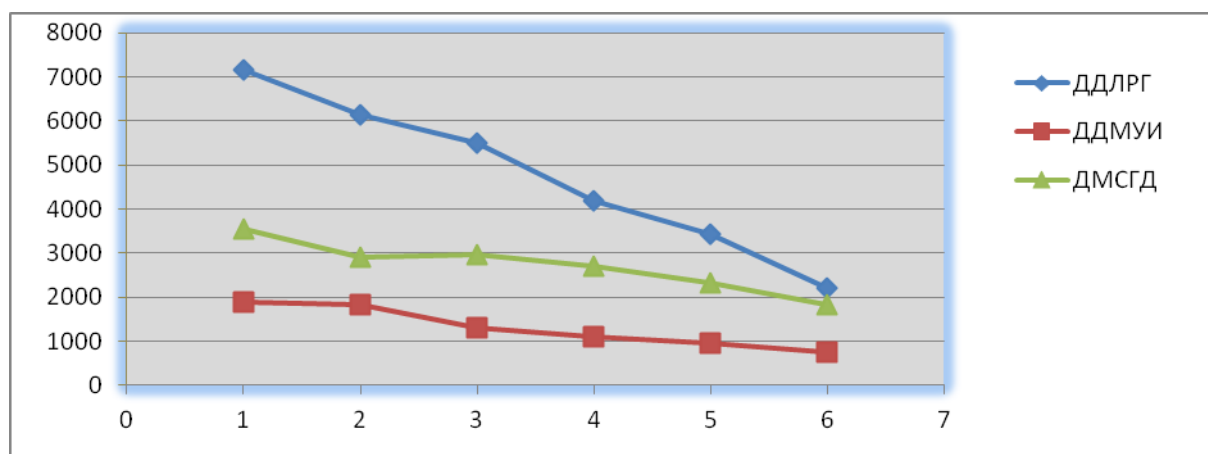
През същия период (31.12.2011 г.) в страната има 31 домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД). В ДМСГД се отглеждат деца от 0 до 3-годишна възраст (здравни и с увреждания, като някои деца с увреждания остават до 7-годишна възраст). Към 2011 г. броят на децата в тези домове е 1820, като в отделението за недоносени са 59 деца. За същия период на 2010 г. децата са 2046, а недоносените – 63 деца. Относителният дял на децата в ДМСГД през разглежданите периоди намалява с 11%. През 2011 г. през отделението са преминали 532 деца. От тях 115 деца са останали за отглеждане в дома и настанени по реда на ЗЗД, а 361 деца са реинтегрирани в семействата. За сравнение, през същия период на 2010 г. преминалите деца през отделенията за недоносени са 548. Останалите за отглеждане в дома и настанени по реда на ЗЗД са 129 деца, а броят на реинтегрираните деца – 402.

В страната през 2011 г. има 72 дома за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ). В тях се отглеждат деца от 3 до 18 години, като към 31.12.2011 г. броят на децата в ДДЛРГ е 2203. През 2010 г. на територията на страната са функционирали 75 ДДЛРГ, като броят на децата е бил 2778.

Мониторингът през годините показва, че най-застрашени от настаняване в специализирани институции са децата с един родител – 58%, следвани от децата на безработни родители – 50%, и деца от многодетни семейства – 39%.

През 2010 г. двойно се увеличава както броят, така и дялът на децата, чиито родители са чужди граждани или бежанци. Ако през 2009 г. техният брой е бил 67 (0,99%), то само за една година те вече са 116 или 2% от всички деца, отглеждани в специализираните институции са на чужди граждани или бежанци.

Въпреки намаляване броя и относителния дял на децата, отглеждани в домовете за деца, към 31.12.2011 г. все още 4791 деца или близо 4 от всеки 1000 деца на възраст от 0 до 18 години се отглеждат в специализирани институции. От всички институционализирани деца с най-бавни темпове намалява броят на децата, настанени за отглеждане в Домове за деца и младежи с умствена изостаналост и Домове за деца с умствена изостаналост (ДДМУИ/ДДУИ) / Фигура 1/.

фигура 1

ДАЗД проследява и качеството на предоставяната грижа в специализираните институции за деца. Експертите на ДАЗД осъществяват контрол по спазването на стандартите за социални услуги за деца, определени с Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца (НКССУД), като извършват проверки в специализираните институции, на доставчиците на социални услуги за деца – резидентен тип и на социални услуги в общността. Механизмите, по които се осъществява контролната дейност, както и възможните санкции при нарушаване на стандартите от страна на доставчиците на услуги са регламентирани в Закона за закрила на детето и Правилника за неговото прилагане. През отчетния период се извършиха десет проверки по сигнал за спазване на стандартите за социални услуги за деца. Проверявано е съответствието на услугата със Стандартите от НКССУД. Констатиран са документални пропуски при съставянето на задължителната документация, разработването на процедури, водене на досиета на децата и съставяне на Планове за грижи. Установени са и не добри материални условия на сградите на институциите. Най-много пропуски са констатиран в ДДЛРГ „Калина” - с. Стърмен, общ. Бяла, обл. Русе, където даденото задължително предписание е с 43 точки.

В 23-те специализирани институции за деца с умствена изостаналост, един Дом за деца с физически увреждания /ДДФУ/ и в ДМСГД – гр. Плевен, през отчетния период ДАЗД извърши два пъти планови проверки: в периода м. април – м. юли 2011 г. - с цел проследяване спазването на правата на детето и на нормативната уредба, регламентираща медицинското обслужване, режима на хранене, санитарно-хигиенните изисквания, а в периода м. юли – м. октомври 2011 г. - с цел проследяване изпълнението на дадените задължителни предписания от предходните проверки. Проверките са и по разпореждане на Върховна административна прокуратура (ВАП).

Констатирано е, че дадените за децата и младежите препоръки за медицинското обслужване, оказаните медицински грижи и хранителния режим, като цяло се изпълняват от персонала на специализираните институции. В следствие на реализацията на Проект “Детство за всички” по отношение на грижата за децата и в частност за децата в критично състояние са въведени значителни промени, свързани с подхода при хранене, общуване и подобряване на медицинската грижа. В посочените институции са проведени обучения и сесии по интензивно общуване, прием на храни и течности на настанени деца и младежи по метода на Кат Ървин от фондация

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

„ЛУМОС”⁴. Целта на метода е да се подобри качеството на грижа за децата и младежите, които не се хранят и не приемат течности самостоятелно, както и децата със затруднена комуникация.

Част от персонала на домовете е обучен в метода „Интензивно общуване”, който дава възможност за подобряване на комуникацията и въздействие върху поведението на деца със специфични проблеми в общуването. В резултат на тези мерки при значителен брой деца е констатирана промяна в положителна посока – промяна на начина на хранене от легнало в седнало положение; от легло в стол и на маса, заедно с другите деца и младежи; от хранене с биберон на хранене с лъжица, включително с опити за самостоятелно хранене.

Водещ принцип в процеса на извеждане на децата от институциите, следван и през отчетната 2011 г. е интересът на детето. Затова първо се търси начин детето да бъде настанено в семейна среда или в условия, близки до такава. За тази цел усилията на държавата са насочени в оказване на социална подкрепа на родителите, които трудно могат да се грижат за децата си. При подходяща политика, децата могат да се върнат в семейна среда и да бъде предотвратено изоставянето им. Най-честите причини, поради които родителите изоставят децата си в домове, са социално-икономически проблеми, липса на умения или възможност за отглеждането им, здравословни проблеми, насилие в семейството, нежелано или преждевременно раждане. Анализа, който ДАЗД изготвя ежегодно за статуса на децата настанени в специализирани институции, служи за отправна точка при разработването и прилагането на адекватни политики и програми в процеса на деинституционализация. При отчитане на семейния статус на децата, лишени от родителска грижа през последните години се наблюдава нарастване на дела на деца от семейства с един родител, многодетни семейства и безработни. През 2010 г. относителния дял на настанените деца от семейства с родители сами отглеждащи децата си е 57 %. Многодетни семейства с повече от 3 деца, както и дялът на децата с безработни родители е 55 % от всички деца, настанени в институции⁵. За целта през отчетния период усилията бяха насочени в посока: превенцията на изоставянето на дете, реинтеграция и алтернативни грижи - настаняване в семейство на роднини и близки, настаняване в приемно семейство.

Превенция:

Целта на превенцията, като мярка за закрила на детето, е чрез информиране, съдействие, подпомагане и социални услуги в общността да се предотврати настаняването на детето в специализирана институция. От гледна точка на социалната проблематика и политика, явлението изоставяне на новородено се разглежда във връзка с риска от институционализиране на детето. През 2011 г. социалните работници са работили общо по 5005 случая на превенция на настаняването в институция⁶. Броят на успешно приключилите случаи, за които в процеса на наблюдение не се налага друга мярка за закрила е 1 456, което е 29% от всички случаи по превенция на изоставянето.

Реинтеграция:

Реинтеграцията е процес на трайно връщане на детето от настаняване извън семейството в биологичното семейство или осиновяването му.

През 2011 г. социалните работници са работили по 2135 случая на реинтеграция. Приключилите успешно са 1423 случая на реинтеграция, което е 67 % от всички случаи на реинтеграция.

⁴ Фондация „ЛУМОС”, британска организация създадена от Дж. К. Роулинг

⁵ По данни от НИС на ДАЗД за 2010 г.

⁶ По данни на Агенцията за социално подпомагане (АСП) за 2011 г.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Финансовата подкрепа е част от дейността по превенция на изоставянето, реинтеграция, при настаняването на деца в семейството на роднини и близки, при настаняване в приемни семейства. С бюджета за 2011 г. са утвърдени 7 400 000 лв. за дейностите по закона за закрила на детето. Към 31.12.2011 г. са отчетени средства в размер на 8 773 628 лв.

Осиновяване:

В Таблица № 2 е показана динамиката при националните и международните осиновявания през периода 2009 – 2011 г.

Осиновени деца в страната и чужбина

	2009 г.	2010 г.	2011 г.
Брой осиновени деца в страната *	746	950	952
Брой на влезлите в сила решения на СГС за пълно осиновяване на дете, български гражданин в чужбина.	192	238	257
Общо	938	1188	1209

Таблица 2

* По данни от АСП за дейностите по закрила на детето в РДСП през 2009г; 2010 г. и 2011 г.

Видно от данните, се наблюдава увеличение на броя на осиновените деца. За този процес допринася и променената нормативна база в посока облекчаване на процедурата по осиновяване.

Настаняване в семейство на близки и роднини:

Настаняването в семейство на близки и роднини е една от мерките, които се прилагат много успешно от всички отдели за закрила на детето към дирекциите „Социално подпомагане” в страната. Броят на настанените деца при близки и роднини за 2011 г. е 1 623 деца. Общият брой преминали през грижи в семейство на роднини или близки за периода 2004 – 2011 година е 13 728 деца.

Настаняване в приемно семейство:

Настаняването в приемно семейство е една от мерките, които се прилагат за осигуряване правото на детето да живее в семейна среда, когато собствените му родители не са в състояние да полагат грижи за него.

През 2011 г. утвърдените доброволни приемни семейства са 61, а професионалните 334. Настанените в приемни семейства деца за годината са 391. През 2010 г. са утвърдени 42 доброволни приемни семейства и 210 професионални.

За периода 2004 – 2011 година общият брой деца, които се отглеждат и възпитават в приемни семейства е 885. Нараства делът на професионалните приемни семейства и настанените в тях деца. Тенденцията е професионализиране на приемната грижа и утвърждаването ѝ като социална услуга, предоставяща качествени грижи за деца в риск.

В подкрепа на деинституционализацията и социалното включване бе създадена и

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

през годините разширявана мрежа от социални услуги за деца и семейства. При социалните услуги като инструмент за социално включване се наблюдава увеличаване на броя на предоставяните услуги в общността. В началото на 2011 година броят на социалните услуги за деца и семейства на територията на страната е 393, с капацитет над 9 000 места. Сред тези услуги са центровете за обществена подкрепа / 60 /, кризисните центрове / 11 /, дневните центрове за деца с увреждания / 66 /, звената „Майка и бебе“ / 10 /, центровете за социална рехабилитация и интеграция / 58 / и други. За сравнение през 2010 г. общият брой на социалните услуги за деца и семейства е 184, с общ капацитет 5032. Услугите в общността в този период са: дневните центрове за деца с увреждания – 68; центрове за обществена подкрепа – 42; център за социална рехабилитация и интеграция – 55; кризисни центрове – 9; звено „Майка и бебе“ – 10 и други.

Водеща през 2011 г. е услуга „Център за обществена подкрепа“, която се предоставя в общността с цел подкрепа на деца в риск и на техните семейства за изграждане на благоприятна семейна среда и интеграция в общността. На практика центровете за обществена подкрепа са Комплекс от социални услуги, свързани с превенция на изоставянето, превенция на насилието и отпадане от училище, деинституционализация и реинтеграция на деца, обучение в умения на самостоятелен живот и социална интеграция на деца от институции, консултиране и подкрепа на семейства в риск, оценяване и обучение на бъдещи приемни родители и осиновители, консултиране и подкрепа на деца с противообществени прояви и други.

От предоставяните данни в Държавната агенция за закрила на детето е видно, че за 2010 г. отделите за закрила на детето са издали общо 8 539 направления за ползване на социални услуги, с 1 989 броя повече от предходната 2009 година⁷. Към 31.12.2011 г. издадените направления и заповеди за ползване на социални услуги от отделите за закрила на детето са 11 733.

Нова форма на социална услуга в страната, насочена към децата, които имат нужда от грижи извън тяхното семейство е – Център за настаняване от семеен тип за деца. Това е социална услуга от резидентен тип, която се разкрива на база на оценка на специфичните характеристики на децата в общността и на практика е алтернатива на досега съществуващата институционалната грижа. През 2009 г. на територията на страната функционират 25 ЦНСТ, в които са настанени 265 деца. През 2010 г. ЦНСТ са 35 като в тях са настанени 426 деца. През 2011 г. на територията на страната вече са разкрити 74 ЦНСТ за 847 деца.

Осигуряването на равен достъп до качествени социални услуги на деца от рисковите групи бе регламентиран на регионално и общинско ниво с внесените през 2010 г. промени в Закона за социално подпомагане (ЗСП) и в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП). В тези нормативни актове са вменени задължения на областния управител и на общинския съвет за изготвяне на стратегии за развитието на социалните услуги въз основа на анализ на потребностите от социални услуги във всяка община на територията на областта. Разработени са Областни стратегии за развитие на социалните услуги и мерките за социално включване (2010 - 2015). Във връзка с практическото прилагане през 2011 г. на новия подход за регионално планиране, социалните услуги не се разглеждат изолирано, а се планират в общия контекст на политиките и мерките за социално включване.

Политиките и мерките, насочени в посока деинституционализация и развитие на социални услуги за социално включване през 2011 г. са подкрепени от стартирали проекти по оперативни програми: ОП „Регионално развитие“, ОП „Развитие на

⁷ По данни на Агенцията за социално подпомагане

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

човешките ресурси”, Програмата за развитие на селските райони, както и Проекта за социално включване, финансиран със заемно споразумение със Световна банка. Проектите са осъществявани от ДАЗД, МТСП, МЗ и АСП.

Успоредно с процеса на областно планиране на социалните услуги стартира изпълнението на нов подход за превенция на социалното изключване на децата и семействата в риск, който се реализира чрез Проекта за социално включване, финансиран със заем от Международната банка за възстановяване и развитие (Световна банка) в размер на 40 милиона евро. Проектът дава възможност на общините да развиват услуги за ранно детско развитие, за превенция на рисковете в ранна детска възраст, за по-добро обхващане и подобряване на готовността на децата за включване в образователната система, за подобряване на семейната среда и т.н. Към месец юни 2011 г. са одобрени за финансиране проектите на 63 общини. С 33 от тях, които имаха пълна проектна готовност, на 31.05.2011 г. са сключени споразумения за финансиране на обща стойност над 35 милиона лева. Предстои сключването на споразумения за финансиране и с останалите общини, като общата стойност на финансирането от Министерството на труда и социалната политика (МТСП) на всички проекти ще бъде в размер на 59.4 милиона лева⁸.

Разработването и подготовката за въвеждане на системата на индивидуални бюджети за социалните услуги продължи през 2011 г. Стартираният проект „Подкрепа за достоен живот” с бенефициент АСП и партньори - 262 общини и 23 района на Столична община, приложи нов подход за предоставяне на услуги в семейна среда. Въвежда се принципът „индивидуален бюджет за личен асистент” в национален мащаб. Проектът е с продължителност 14 месеца на стойност 35 000 000 лв., с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансиран от Европейския социален фонд на Европейския съюз. Натрупаният опит при реализацията на Проект „Подкрепа за достоен живот” ще се използва за разработването на система на индивидуалните бюджети.

Най-сериозната инвестиция в областното планиране и управление на услугите е проектът „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. Общата му цел е подобряване устойчивостта на процесите по планиране, управление, предоставяне и контрол върху качеството на социалните услуги, включително и чрез създаване на звена за специализирана подкрепа и укрепване на местните и регионални капацитети за развитие на социалните услуги. Конкретен бенефициент е Агенция за социално подпомагане с партньор Държавна агенция за закрила на детето. Общият бюджет на процедурата е 6 200 000 лв. Проектните дейности са стартирали навреме - през месец септември 2011 г. Индикативен срок за изпълнение: 01.09/2011 г - 31.10/2014 г. Планираните дейности практически ще подкрепят поставените основи в изграждане на дългосрочна политика за развитие на социалните услуги, както и реализацията и изпълнението на законодателните промени в областта на социалните услуги, чрез въвеждане на регионалното планиране, чрез налагане на нов вид социална работа, включваща социална защита, реална интеграция, рехабилитация, консултация, посредничество, обучение и осигуряване на трудова заетост и за пълноценно включване в живота на общността на уязвимите групи лица.

Проектът „И аз имам семейство”, стартира през м. септември 2011 г. по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, бюджетна линия BG051PO001-5.2.11 – ПРИЕМИ МЕ, има национален обхват и се изпълнява от Агенцията за социално

⁸ По данни на Министерство на труда и социалната политика

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

подпомагане в партньорство с общините. Индикативен срок за изпълнение на проекта: м. септември 2011 г. – 31 октомври 2013 г. Одобреното финансиране на проекта е в размер на 14 989 455.30 лева. В рамките на проекта ще се апробира нов модел на предоставяне на социалната услуга „приемна грижа“ от общините и доставчиците на социални услуги. Общата цел на проекта е да се подкрепи процеса на деинституционализация на деца, като създаде и реализира устойчив модел за развитие на заемстваща семейна грижа за деца, настанени в специализирани институции и на деца в риск от изоставяне. Индикатори за изпълнение: брой разкрити нови форми на социални услуги в общността до края на операцията – в най-малко 80 общини, включени в операцията, брой деца от специализирани институции и деца в риск от изоставяне, настанени в приемни семейства и семейства на близки и роднини– до края на операцията – 600 деца, увеличен брой приемни семейства – най-малко 500 лица, увеличен брой деца, биологични семейства, кандидати и приемни семейства и семейства на близки и роднини, ползващи социални услуги в общността – най-малко 700 деца и лица, увеличен брой доставчици на социални услуги в общността – 80.

Паралелно с развитието на услуги в общността, заемстваща семейна грижа и резидентен тип услуги, чрез проектна дейност се осъществява и реформата в ДДУИ/ДДМУИ и ДМСГД, като е предвидена такава и за ДДЛРГ.

Според Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Р България” и Плана за действие за нейното изпълнение се осъществява качествена промяна в системата на грижа за децата и семействата им, насочена към социалното включване и участие на всички деца чрез замяна на институционалната грижа с грижа в общността в семейна или близка до семейната среда.

От всички институционализирани деца с най-бавни темпове намалява броят на децата, настанени за отглеждане в ДДУИ, затова и реформата в тези домове започна приоритетно със стартирания през 2010 г. проект на ДАЗД „Детство за всички”.

През 2011 г. продължи изпълнението на проекта с основната цел да планира и подготви всички страни в процеса по деинституционализация на децата с увреждания над 3 г. от ДМСГД и децата и младежите от ДДУИ/ДДМУИ до окончателното им извеждане в семейна или близка до семейната среда. Извършените досега дейности по проекта са:

- Сформирани са и действат 28 регионални екипа по деинституционализация с общо 189 специалисти, представители на избраните общини, РДСП, РЗИ, РИО и местните координатори по проекта в съответната област, които гарантират изпълнението на проекта на областно ниво. Екипите изпълняват три основни функции: инициират актуализирането на областните стратегии и общинските планове за развитие в частта им, отнасяща се до услуги за деца; подпомагат методически общинските власти при създаването и развитието на новите социални услуги в съответствие със специфичната местна ситуация; подпомагат процеса на интегриране на децата в новата среда и достъпа им до необходимите здравни и образователни услуги.
- Оценени са 1797 деца/младежи, като за всяко от тях са препоръчани резидентни и съпътстващи услуги. Оценките на децата са изготвени от предварително обучени мултидисциплинарни екипи, в които се включиха общо 238 специалисти – 111 социални работници от отделите за закрила на детето към АСП, 28 лекари от Регионалните центрове по здравеопазване, по един представител на 55-те институции, 24 координатори по проекта „Детство за всички”, 3-ма национални консултанти, 17 консултанти на Фондация ЛУМОС.
- По направените конкретни препоръки за децата/младежите е съставена Национална карта на услугите – нови резидентни и съпътстващи услуги. Планирани са общо 2 076 места в резидентен тип услуги от 149 Центъра за настаняване от семеен тип и 36

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Защитени жилища в 62 населени места от градските агломерации и 19 населени места от селските райони. Планирано е още разкриването на 37 Дневни центъра и 34 Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца. Съгласно картата новата социална инфраструктура предстои да бъде изградена в 81 общини на територията на България: 62 общини от градските агломерационни ареали и 19 общини от селските райони. Изграждането на центрове за настаняване от семеен тип и защитени жилища на територията на 62 общини от градските агломерационни ареали се финансира по Оперативна програма „Регионално развитие” /ОПРР 2007-2013 г. Схемата „Подкрепа за деинституционализация на социални институции, предлагащи услуги за деца в риска” е обявена през януари 2011 г. с общ бюджет 84 млн. лв. Конкретни бенефициенти по схемата са 62 общини, попадащи в обхвата на градските агломерации, съгласно Националната карта на резидентните грижи.

С решение на Комитета за наблюдение на ОПРР беше пренасочен допълнителен финансов ресурс с оглед финансиране на проектите на всички 62 общини в градските агломерации. Общият размер на схемата достигна 107 млн. лв. Съгласно Националната карта на планираните резидентни услуги на територията на 62 общини от градските агломерационни ареали трябва да бъдат изградени 133 центрове за настаняване от семеен тип и 27 защитени жилища

- По изпълнение на инвестиционния компонент на проекта са подготвени проектни предложения на общините с допустими дейности изграждане на центрове за настаняване от семеен тип и прилежащото им дворно пространство, изграждане, ремонт, реконструкция, обновяване на сграден фонд за защитено жилище, внедряване на мерки за енергийна ефективност, внедряване на инсталации/съоръжения за оползотворяване на възобновяеми енергийни източници, доставка на подходящо оборудване и обзавеждане за горепосочените сгради/помещения, свързано с предоставянето на съответните резидентни и социални услуги. На първия краен срок са подадени 26 проектни предложения от целевите общини. Работата на оценителната комисия приключи през м. октомври 2011 година и са сключени 25 договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. По схема „Подкрепа за деинституционализация на социални институции, предлагащи услуги за деца в риск” по ОП „Регионално развитие” през периода са подадени общо 58 проектни предложения. През 2011 г. по ОПРР са одобрени за финансиране 26 проектни предложения с обща стойност на безвъзмездна финансова помощ 32 224 223,05 лв.
- Проведени са 142 сесии по интензивно общуване с 308 деца и младежи от 20 ДДУИ.
- Изработени препоръки за храненето на 186 деца/ младежи.
- Подобен е достъпът и качеството до здравна грижа – в домовете за деца са осъществени над 3 000 прегледи, направени 1 042 консултации със специалисти и проведени 1 149 изследвания и е променена диагнозата на 91 деца/ младежи. Подобрено е състоянието на 64 деца/ младежи.
- Проучени са желанията и възможностите на семействата да поддържат контакт с детето си. Към края на 2011 г. са проведени 1 217 изследвания на родители/роднини, анализирани са данните от изследвания за 436 деца/младежи.

За привличане на местните общности и повишаване на гражданското участие в процесите на подкрепа и социално включване на децата от специализираните институции и в изпълнение на Национална информационна кампания за положителна промяна на нагласите към процеса на деинституционализация на деца с увреждания Институтът за Социални изследвания и Маркетинг МВМД проведе изследването *“Обществени нагласи и отношение на българските граждани към процесите на деинституционализацията на деца с увреждания”*. Данните от изследването показват,

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

че почти половината от българите не знаят какво означава терминът "деинституционализация" и непознатата думичка дори плаши болшинството от хората. Най-незапознати в това отношение са младежите, 57% от тях не разбират този термин, а най-запознати са учителите. 48% от родителите също имат нужда от повече информация.

Повечето от анкетирания не оправдават родителите, които изоставят децата си в институция, независимо от вида и степента на тяхното увреждане. На такова мнение са 41% от родителите, 43% от младежите, 26% от учителите и 62% от учениците. Социологическите данни сочат още, че над 65% от хората не знаят, че съществува алтернатива на домовете за настаняване на деца с умствени и физически увреждания. Слаба е информираността по тези въпроси, 97% от запитаните са посочили, че получават информация основно от телевизията.

Над 65% от всички участници в изследването не са запознати с рисковете, които крие деинституционализацията, като основният страх е, че децата, които бъдат извадени от социалните домове, няма да получават професионални грижи. Именно липсата на такива грижи е една от основните причини да се търси алтернатива на сега съществуващите социални заведения.

През месец октомври 2011 г. стартира „Изследване на желанията и възможностите на родители и роднини за поддържане на контакт с децата им, настанени в ДДУИ или ДМСГД, по дейност 2 от проект „Детство за всички“.

Стартиралата дейност е в съответствие с основното право на детето (КПД, чл. 9) да живее със собственото си семейство и родители. Ако това е невъзможно и разделянето на детето от семейството е съобразено с неговите висши интереси, детето има право да поддържа връзки и контакти с родителите си.

Целта на изследването е да се направи анализ на нагласите и взаимоотношенията в семейството по отношение на настаненото в институция дете. Друга цел, която си поставя е да се изследват желанието на родителите и възможностите им за поддържане на контакт и грижа за детето, както и възможностите за задълбочаване на отношенията родител-дете и евентуална реинтеграция. Анализът на семействата е необходим и за да се направи индивидуален и мотивиран план за подготовка и избор на услуги за всяко дете.

Резултатите от анализа ще дадат възможност да се подкрепят контактите и взаимоотношенията между детето и неговото семейство, в случаите когато това е реалистично и е налице необходимият ресурс и потенциал.

За периода октомври – декември бяха проведени изследвания на 1 217 родители, роднини и близки на деца и младежи с увреждания, настанени в специализирани институции в страната. В резултат на проведените изследвания са обобщени и анализирани данните за 436 деца/ младежи с увреждания (26 %) от общо 1 675 деца и младежи в целевата група.

Първоначалният анализ показва, че 240 родители, роднини и близки изявяват желание да поддържат контакт със своите деца, а 81 заявяват нужда от допълнителна подкрепа, за да могат да вземат решение за своите деца.

Реформата в домовете за деца до 3 години на здравното министерство се осъществява по ОП „Регионално развитие” и ОП „Развитие на човешките ресурси”. Очаква се по тях да бъдат усвоени над 26 млн. лв. Процесът е част от цялостната „Визия за деинституционализация на децата в Р България”. Дългосрочните цели в реформата в системата на ДМСГД са насочени в посока на: създаване на услуги за превенция на настаняването на деца до 3-годишна възраст извън семействата им и развиване на алтернативна семейна грижа за децата, които биват разделяни от своите семейства; замяна на ДМГСД с нови интегрирани здравно-социални услуги в

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

общността за подкрепа на семействата на малки деца и с особено внимание към децата с увреждания. Проектът на МЗ „Посока-семејство” стартира през 2011 г. С него ще се реализират модели за качествена грижа за децата от 0 до 3-годишна възраст, приоритетно ориентирани към превенция на изоставянето и прилагане на модел за ранна интервенция за подкрепа на семейството. Деца в риск от изоставяне получиха грижи в първия „Център за обществена подкрепа”, който отвори официално врати през месец април 2011 г. Той е изграден на мястото на първия закрит Дом за медико-социални грижи (ДМСГД) на Министерство на здравеопазването в град Тетевен. От дома са изведени в семейства 27 изоставени деца. Тези деца, заедно с родителите си и още 53 деца в риск получават възможност за безплатни консултации, временен престой и медицински грижи в „Центъра за обществена подкрепа”. Право на същите услуги ще има и всяко друго семейство от областта, което се окаже в риск да изостави децата си. Министерството на здравеопазването продължава процеса на реформа на домовете за деца до 3 години, като целта е през следващите 15 години всички деца в тях да бъдат върнати в биологичните им семейства или настанени в приемни семейства. Първите 8 дома – в Перник, София, Габрово, Монтана, Русе, Пловдив, Търговище и Пазарджик, ще бъдат закрити още в следващите 5 години.

По Оперативна програма „Регионално развитие” схема BG161PO001/1.1-08/2010 „Подкрепа за реконструкция, обновяване и оборудване на държавни лечебни и здравни заведения в градските агломерации” се финансират дейности, насочени към реструктурирането на 8 пилотни домове за медико-социални грижи за деца от 0-3 г. Конкретен бенефициент е Министерството на здравеопазването. Предоставената безвъзмездна финансова помощ възлиза на 10 млн. лева

В средата на 2010 г. бе сформирана голяма работна група, в състава на която бяха включени експерти от всички институции, имащи ангажименти по формиране и изпълнение на политиките за децата и семейството, УНИЦЕФ, широко представителство на неправителствени организации, акредитирани за международно осиновяване организации, представители на Омбудсмана на Република България, представители на съдебната власт и други. Участие в работната група взеха и народни представители, както и представители на Съвета за административна реформа. Разработена бе концепция, която положи основите на законопроект за детето. През 2011 г. стартира подготовката на нов Закон за детето, който бе представен за обсъждане на работната група през месец юни, а през месец ноември същата година проектът бе представен за публично обсъждане. Със законопроектът се запознаха и децата, като бе чуто и тяхното мнение по въпросите, които ги засягат.

Философията на проекта на новия Закон за детето се основава на подхода на правата - детето е носител на права, а не само обект на закрила. Този подход е отразен във всички разпоредби на закона, което от своя страна означава не само изброяване на списък от права, но и тяхното развитие в българския контекст – национална традиция и проблеми. За всяко от правата е предвиден механизъм и гаранции за осъществяването му, правно задължените лица и система от органи, които да го осигуряват, процедури и материални гаранции, като семейни помощи и услуги за децата, както и санкции за неизпълнение на задълженията. Така с новата национална законодателна рамка ще се постигне пълно съответствие с Конвенцията за правата на детето на ООН.

Концепцията на проектозакона включва интегрирането на редица материи в един нормативен акт, които към момента не са част от сегашния Закон за закрила на детето, а се уреждат в други закони. Примери в тази посока са осиновяването, настойничеството и попечителството - уредени в Семейния кодекс, семейните помощи, които се уреждат в Закона за семейни помощи за деца и други.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Подобрена е нормативната уредба относно настаняване на дете извън семейството; подкрепата на семействата чрез услуги и помощи; координацията и взаимодействието между органите по правата на детето и други.

Новият закон за детето е ориентиран към всички деца и семейства, като акцентът е поставен върху превенцията. Този подход е продиктуван от убеждението, че превантивните мерки, ранната интервенция и подкрепата на детето и семейството в подходящия момент са многократно по-ефективни от съсредоточаването на усилията само за извеждане на децата и семействата от рисковата ситуация, в която са попаднали.

Важна промяна в този законопроект е премахването на категорията „дете в риск“ като фокус на закона. Този подход отразява променената обстановка и зрелостта на системата за закрила на детето. Детето в риск е разгледано с оглед на специфичните рискове – липса на родителска грижа, насилие и експлоатация, трайно непосещаване на училище.

Подробно са посочени и развити принципите на закона. Много по-добре е дефинирано понятието „най-добри интереси на детето“ чрез система от критерии в улеснение на решаващите органи по въпроси, свързани с дете.

Сериозно внимание е отделено и на отчитането на значението на биологичното семейство и нуждите му от подкрепа, както и предимството на споразуменията пред външната намеса в семейството.

За първи път сред правата на детето са уредени и правото на живот, грижи след раждането и правото на гражданска регистрация на детето в някои неуредени хипотези. Уредени са и право на сдружаване, участие, информиране, достъп до съд и други. Разгърнати са правата на детето на защита на личния живот и на информиране, предвидени са и строги санкции за нарушаването на тези права.

Предвидени са нови права – на чиста околна среда, на свободно време и игри и развлечения – особено важни за развитието на детето. Предвидено е и правото на репродуктивно здраве – изследвания на бременни жени и на биологичните бащи за оценка на риск от раждане на дете с генетично заболяване.

Правото на образование и правото на грижи за здравето също са част от закона, като са формулирани с идеята, че те са предмет на специална уредба от секторните закони. Тук са основните принципи и защитни норми, които трябва да се развият в специалното законодателство. Предвижда се нов Координационен механизъм за деца, необхванати и/или трайно непосещаващи училище.

Специално е развита уредбата на превенцията на изоставянето на деца. Предвижда се задължение да се сигнализира незабавно /към лекари, медицински специалисти/, за да могат да се предприемат адекватни навременни последващи стъпки.

Настаняването извън семейството е структурирано според принципа за предимство на семейната среда – настаняване в семейство на роднини или близки, настаняване в приемно семейство, настаняване в социална услуга – резидентен тип, настаняване в специализирана институция.

Предлага се забрана за настаняване в институция на дете до 3 години - дете до 3 г. може да бъде настанено само в семейство на роднини или близки или в приемно семейство. Само по изключение дете, което не е навършило 3 години, може да бъде настанено в специализирана институция или услуга от резидентен тип, и то само когато се нуждае от специализирани постоянни здравни грижи, които не могат да му бъдат предоставени по друг начин. Тези текстове са в унисон с процесите и политиката по деинституционализация.

Подобрена е уредбата на административното настаняване и на съдебния контрол. Развито е съдебното производство и участието на дирекция „Социално

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

подпомагане” (ДСП) в него. Въвежда се срок за настаняване до 2 години и периодичен контрол на настаняването.

Специално внимание е отделено на подкрепата за отглеждането на детето в семейна среда. Ясно е заявена целта на държавната подкрепа на семейството – детето да бъде отглеждано в семейна среда. Подробно са развити семейното финансово подпомагане и подкрепата чрез услуги и индивидуална работа с детето и семейството. Услугите са ориентирани по-скоро към видовете дейности, отколкото към формата, под която се предоставят, като например: целодневна, почасова грижа; рехабилитация; консултиране; медиация и насочване; обучение; информирание; наблюдение; съдействие и други.

Изцяло обновена е уредбата в областта на защитата на детето срещу насилие или експлоатация, дават се определения на насилието в различните му форми; въвежда се разпоредба, съгласно която за психическо и сексуално насилие върху дете се смята и принудата или склоняването за встъпването в брак или към съпругеско съжителство; въвежда се задължение за съдействие; разписан е даващият добри практически резултати Координационен механизъм за действие при насилие или експлоатация, утвърден през м. март 2010 година. Посочени са мерките за защита на детето-жертва и мерките към родителите. Специално е разписана връзката със Закона за защита от домашното насилие с цел избор на защита с оглед интересите на детето и спецификата на случая.

Нови моменти има и в уредбата на съдебното участие на дете. В законопроекта е регламентирано, че за защита на правата си, детето има право да се обърне към съда, като може да осъществи това право лично, ако е навършило 14 години.

Напълно нова е структурата на системата за правата на детето. Предлага се създаването на Комисия по правата на детето (на мястото на ДАЗД) като специализиран орган на Министерски съвет за координация на политики, мониторинг и контрол по правата на детето. Разширена е компетентността на Националния съвет за детето /сегашен Национален съвет за закрила на детето/. Разгърнати са функциите на Дирекция „Социално подпомагане” /предлага се нейното наименование да стане – Дирекция „Социална подкрепа”, което по-точно ще отрази функциите и целта на политиката в областта на правата на детето/. Цялостен контрол по дейността на ДСП в областта на подкрепата на детето и семейството се предлага да се осъществява от РДСП. Предлага се общинската политика за детето да се основава на общинска програма за детето, която се приема от общинския съвет.

Законопроектът предвижда и разгърната система от финансови и имуществени санкции за поведение на родители, длъжностни лица, търговци и други, което нарушава правата на детето. Системата от санкции е замислена като един от механизмите за гарантиране на правата на детето.

Предвидени са разпоредби, които дават възможност да се продължи подкрепата за навършилите пълнолетие, по отношение на които закрилата трябва да бъде преустановена. Предвидени са мерки за временна подкрепа за жилище, работа, обучение и други.

Всичко изброено до тук показва, че се прави една сериозна законодателна реформа, която да отрази новите реалности, произтичащи от 10-годишната практика по прилагането на Закона за закрила на детето, практика на професионалистите и развиващите се иновативни подходи, включително и по отношение на координационните механизми.

Изводи:

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Реализираните през отчетния период политики и мерки напълно кореспондират с изведените в Програмата приоритетни цели. През отчетния период са осъществени редица дейности в подкрепа правото на детето да живее в сигурна семейна среда, като са планирани и се развиват услуги за деца и семейства, провежда се процес на реформа при институционалната грижа и спазване правата на децата, както и мерки в посока повишаване на ефективността в работата и подобряване на координацията между органите по закрила.

Отчитайки напредъка в изпълнението на заложените мерки, е необходимо усилията на отговорните институции да се насочат към:

- ✓ Разширяване на възможностите и обхвата на мерките за насърчаване на заетостта като основен фактор за справяне с бедността и социалното изключване, предавано между поколенията;
- ✓ Повишаване на обхвата и достъпа до образование на децата в контекста на заложените мерки в стратегията „Европа 2020“;
- ✓ Изграждане на функционираща мрежа от социални услуги базирани на конкретно установени потребности на общността, с цел разширяване входа и подобряване на достъпа;
- ✓ Предоставяне на равни възможности до социална подкрепа и качествени социални и публични услуги на засегнатите от бедност деца и семейства;
- ✓ Мониторинг на ефективността на предоставените социални помощи в контекста на гарантиране на качествена грижа и подкрепа на децата и семействата.
- ✓ Предприемане на целенасочени мерки за стимулиране на социалното предприемачество;
- ✓ Приемане на нов Закон за детето, изцяло основан на подхода на правата на детето – детето е носител на права, а не само обект на закрила;
- ✓ Наблюдава се изграждане на резидентен тип социална услуга за деца / ЦНСТ/ на територията на специализирани институции.

II. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ. ПОДОБРЯВАНЕ ЗДРАВЕТО НА ДЕЦАТА

Целите, заложи в приоритет „Здравеопазване. Подобряване здравето на децата”, са насочени към разработване и изпълнение на цялостна програма за подобряване на майчино и детско здраве; разширяване на профилактичните мерки и превантивните програми, с цел гарантиране здравето на децата чрез ранна превенция на рисковете; оптимизиране и повишаване качеството и достъпа до здравни услуги и средства. Отговорни институции за изпълнението на дейностите са МЗ, МТСП, АСП, ДАЗД, МФ НЦН, МЗ и НЦООЗ,

Финансовите средства, предвидени за реализацията на заложените дейности са в рамките на утвърдения бюджет на институциите и средства по проекти, финансирани от Финансовия механизъм на Европейско икономическо пространство, Глобалния фонд за борба със СПИН, Европейски мониторингов център за наркотици и наркомании чрез Националния фокусен център за наркотици и наркомании, проучвания и информация към Националния център по наркомании.

Важен показател за определяне на степента на развитие на здравеопазването са: детската смъртност, майчино и детско здраве, деца с увреждания и превенция на рисковото поведение и здравно образование.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Независимо от положителната тенденция в намаляването на равнището на детската смъртност в страната тя продължава да бъде по-висока от тази в останалите европейските държави. По данни на НСИ и Евростат коефициентът на детска смъртност в България е два пъти по-висок от средния коефициент в Европа. През 2008 г. коефициентът на детска смъртност в България достигна 8,6 на 1000 живородени, като остана с 1,6 на 1000 над целите на Хилядолетието на ООН. През последните две години се наблюдава повишаване на детската смъртност като през 2010 г.⁹ тя достигна 9,4 на хиляда.

Основните причини за смъртността при деца на възраст под 1 година през 2011 г. се свързват със следните предпоставки: летален край, характерен за перинаталния период - 84 на хиляда живородени деца; родени деца с вродени аномалии (пороци на развитието), деформации и хромозомни аберации - 23 на хиляда; болести на дихателната система - 7 на хиляда (вкл. пневмония, на която се дължат 75% от смъртните случаи, причинени от заболявания на дихателната система).

През 2010 г. децата, починали от болести на дихателната система в този период са 50. Сравнявайки данните със същия период на 2011 г. наблюдаваме спад на смъртността при децата в тази категория с 28 %. По отношение на децата, починали от състояния, възникващи през перинаталния периода, в това число разстройства, свързани с продължителността на бременността и растежа на плода се наблюдава увеличение през 2011 г. с 18 %.

Тенденцията, която се очертава при общия брой на починалите деца е към намаляване. Във възрастовата група от 1 до 17 години спадът през второ тримесечие на 2011 г. в сравнение със същия период на предходната година е 25%¹⁰.

Профилактичните прегледи на бременните жени и на децата имат изключително важно значение за правилното протичане на бременността и за опазване на здравето и живота на плода и майката. Наредбата за профилактичните прегледи и диспансеризацията периодично се актуализира с приоритет на дейностите, отнасящи се до бременните и децата. Правата на бременните и децата са включени и в програмите “Майчино здравеопазване” и “Детско здравеопазване” на НЗОК. Утвърдени са пакет от услуги, включващи наблюдения на нормална бременност, профилактика на вродени аномалии, болест на новороденото и др. Утвърден е отделен пакет за бременни жени, при които бременността е високорискова или имат придружаващо заболяване.

През 2010 г. на 21 601 бременни жени е извършен перинатален биохимичен скрининг за риск от раждане на дете с болестта на Даун и пет други хромозомни болести, дефекти на невралната тръба и коремната стена, което е около 30 % от бременните през годината. При 1 781 от тях са установени отклонения в резултатите, което е наложило извършване допълнително на амниоцентеза с хорионбиопсия, последвана от цитогенетичен и ДНК анализ.

В Националната генетична лаборатория през 2010 г. от извършени 1641 дородови диагностики са установени 46 бременности с патология на плода. За деветмесечието на 2011 г. са извършени 773 дородови диагностики, като при 45 от тях се установява патология на плода. През 2011 г. НГЛ е разширила обхвата на заболяванията, които се диагностицират при дородовата диагностика. Същевременно с масовия неонатален скрининг за 2010 г. са диагностицирани в първите дни след раждането 6 деца с феникетонурия и 9 деца с вродена надбъбречна хиперплазия. През деветмесечието на 2011 г. са диагностицирани 7 деца с ФКУ. Ранната диагностика дава

⁹ По данни на Националния статистически институт

¹⁰ По данни от Национален център по здравна информация

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

възможност за навременно лечение при тези деца, с което се осигурява нормалното им развитие. Към момента пълният пакет пренатална диагностика безплатно (по линия на НЗОК) получават жените и семействата с рискови бременности (Наредба № 39 за профилактичните прегледи и диспансеризацията, Приложение 2). В близките години се очаква броят на бременностите, обхванати с перинаталния биохимичен скрининг да нараства, като целта е осигуряване на всички бременни безплатно изследване.

Проблемите в момента, които не позволяват пълно обхващане на всички бременни жени са не само финансови, а и се свързват с недостиг на консултанти, компетентни в областта на дородовия скрининг. Българската асоциация по ултразвукова диагностика в акушерството и гинекологията работи по квалифицирането на специалисти в областта на „феталната анатомия” в първи и втори триместър на бременността. Работи се по преодоляването на ограничения към момента лабораторен капацитет за цитогенетичен анализ. При обхващане на всички бременни ще се налага извършване на около 3000 – 4000 цитогенетични изследвания годишно. Към момента капацитетът е около 1500 изследвания. Резултатите от дейността на НГЛ показват, че при извършване на перинатален скрининг на 25 717 бременни са диагностицирани перинатално 43 бременности с болестта на Даун и са пропуснати 4 бременности, при които са родени деца с болестта на Даун.

Ранните раждания сред маргинализираните ромски общности е висок рисков фактор за детска смъртност. Налице е негативна тенденция на повишаване на броя на ражданията от жени под 20-годишна възраст. Във възрастовата група 15 – 19 г. през 2010 г. ражданията са 11% или 8061 деца, докато абортите са 2853. Особено тревожни са данните за раждаемостта при девойките под 16-годишна възраст. През 2010 г. се раждат 350 деца, за да бъдат отглеждани от майки под 15-годишна възраст. В същото време при същата възрастова група абортите са 146.

В края на 2010 г. ДАЗД сигнализира Главния прокурор на Р България и изпълнителния директор на АСП за тревожната тенденция на увеличаване броя на ранните раждания от страна на непълнолетни и малолетни деца в страната. Анализирайки получените данни през 2010 г. от страна на ДАЗД, е констатирано задълбочаването на този проблем и нарастване на случаите на съжителстващите на семейни начала с малолетни и непълнолетни деца от женски пол, т.нар. „ранни бракове”, при които съществува опасност за правилното психо-физическо развитие на майката, поставя се в риск и малолетната/непълнолетната майка, и новороденото, завишава се рискът от изоставяне на новороденото дете. Главният прокурор е сезиран за зачестилите случаи в работата на ГДКПД, в които има постановени откази за образуване на наказателни постановления от страна на районни прокурори по отношение на лица, съжителстващи на семейни начала с малолетни или непълнолетни момичета, мотивирани с етническата принадлежност на лицата, включително и при ромското население, с техните традиции и обичаи. В резултат на действията от страна на ДАЗД, през месец декември 2010 г. Главният прокурор издаде Методически указания за подобряване на прокурорската дейност при образуване и прекратяване на наказателното производство по чл.151, ал.1 и чл.191, ал.3 от НК, което е сведено до административните ръководители на окръжните прокуратури в страната, които да организират изучаването и спазването на методическото указание и да упражняват периодични проверки и ревизии на районните прокуратури. През месец март 2011 г. в отговор на писмото на ДАЗД от изпълнителния директор на АСП е издадено методическо указание, сведено на вниманието на всички ДСП/ОЗД в страната, с указания при всички подобни случаи на съжителства да уведомяват съответната Районна прокуратура и са разписани конкретни стъпки за работа в такива случаи.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

При извършени проверки по сигнал от експерти на ДАЗД в здравни заведения и конкретно в отделенията по акушерство и гинекология се констатира, че все още не е установена практика за уведомяване на компетентните органи за постъпили в отделението малолетни и непълнолетни бременни и родилки като изключително рискови както за родилката, така и за новороденото. Медицинските специалисти не познават нормативната уредба в областта по закрила на детето, сигнали до ДСП се подават само в случаите, в които има риск от изоставяне на дете, а до МВР - в случаите, в които следва да се идентифицира самоличността на постъпващите в отделението пациенти и/или на техните законни представители.

В случаите на малолетните родилки, формулярите за информирано съгласие са разписани единствено от тях и липсват подписи на родителите и/или законните им представители, което е в противоречие с регламента на чл. 87, ал. 4 от Закона за здравето.

Достъпът до квалифицирани услуги, предоставени от педиатри и общопрактикуващи лекари е важен фактор за навременно и ефективно здравеопазване. Обхватът на децата във възрастовата група от 0 до 3 години от общопрактикуващите лекари и педиатри към септември 2011 г. е 88 %. Достъп до квалифицирани услуги, предоставяни от педиатри и общопрактикуващи лекари нямат 12% или почти 36 000 деца.

През последните десет години средногодишно 4,6% от децата на 2-годишна възраст не са имунизирани срещу полио, дифтерия и тетанус. Около 8% от децата през 2010 г. и първо полугодие на 2011 г. нямат ваксини срещу морбили, рубеола и епидемичен паротит. Средно годишно 2,1% от децата не са имунизирани срещу туберкулоза. Като цяло тези показатели свидетелстват за съществено и устойчиво отстъпление от имунизационните равнища преди двадесет години, когато обхватът е бил почти 100%. В преобладаващата част от страните в ЕС обхванатите деца са почти 100%. Недостатъчното имунизационно покритие сред рисковите групи е причина за повишения риск от възобновяване на епидемии от морбили, рубеола и паротит. Комбинацията от липсата на имунизация и влошен достъп до здравни услуги през последните години доведе до летален край за десетки деца, предимно в крайно маргинализираните ромски общности.

С постановление № 121/09.05.2011г. на Министерски съвет към Център "Фонд за лечение на деца" беше прехвърлена дейността на Център „Фонд за трансплантация“. За изминалата година Ц"ФЛД" е одобрил 9 деца за осъществяване на трансплантация в чужбина – 4 деца за костно-мозъчна трансплантация, 2 за бъбречна трансплантация и 3 за чернодробна трансплантация. Към настоящия момент шест деца са успешно трансплантирани, а на останалите три се провеждат предтрансплантационни изследвания и процедури.

През 2011г. бяха проведени 18 редовни и 7 извънредни заседания на Обществения съвет към Център „Фонд за лечение на деца“, на които бяха одобрени 387 деца за подпомагане на лечението им. 273 деца бяха изпратени за лечение в чужбина, а 114 бяха финансирани за осъществяване на лечението им в България. Общият размер на отпускните средства за лечението на тези деца е 8 889 620 лева. През 2011г. 93 деца получиха отказ за подпомагане, тъй като лечението им може да бъде проведено в България или заявеното подпомагане не попада в обхвата на дейност на Ц"ФЛД". За сравнение през 2010 година Фондът подпомогна 270 деца, през 2009г. - 180 деца, а през 2008г. – 105.

Държавната политика по отношение на децата с увреждания в Република България се основава върху спазването на правата на детето в съответствие с

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Конвенцията на ООН за правата на детето и Закона за закрила на детето. В изпълнение на политиките за децата с увреждания се създаде Национална програма за гарантиране правата на децата с увреждания 2010 - 2013 г., приета с решение на МС на 14 юли 2010 г.

Задачите на реформата за националната политика за децата с увреждания се основават на принципите за подкрепа, закрила, насърчаване, индивидуален подход, промяна на философията и на отношението към семействата на децата с увреждания с цел отглеждането им в семейна среда, както и създаване на условия за постигане равнопоставеност и приобщаването им в обществото.

Съгласно Закона за семейните помощи се отпуска месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20 години (70% от минималната работна заплата в размер на 168 лв.)¹¹. Месечната добавка, отпускана по реда на ЗСПД за 2011 г. средномесечно е за 21 205 деца. Изплатените суми са 59 607 186 лв. В сравнение с 2010 г. средномесечно добавката е отпускана за 20 126 деца, като общо изплатената сума е 46 444 409 лв. Месечната добавка, отпускана по реда на Закона за интеграция на хората с увреждания за 2011 г. средномесечно е за 21 187 деца¹².

Наблюдава се повишаване на броя на децата, които за първи път са освидетелствани от експертна лекарска комисия за наличие на увреждане. Броят на децата под 16-годишна възраст през 2010 година, които са освидетелствани с експертно решение на ТЕЛК / НЕЛК е 3 833 или 3,5 на хиляда, докато през 2009 г. те са били 3 578 или 3,3 на хиляда¹³.

Най-голям е делът на децата с увреждания с 50 – 90% намалена възможност за социална адаптация – 68,7%. Делът на децата с над 90 % трайно намалена възможност за социална адаптация през 2010 г. нараства спрямо 2009 г. със 17,7 %. При тези деца водещи заболявания са вродените аномалии, болестите на нервната система, психическите и поведенческите разстройства.

Рехабилитацията на децата с физически увреждания се извършва в няколко основни направления. През 2011 г. според условията на Националния рамков договор Национална здравноосигурителна каса заплаща на лечебните заведения за девет клинични пътеки в областта на физиотерапията и рехабилитацията. По осем от тях се допуска лечение на пациенти до 18 години, като четири от тях са с насоченост предимно към тази възрастова група. Това са: „Физикална терапия и рехабилитация при първични мускулни увреждания и спинална мускулна атрофия”; „Физикална терапия и рехабилитация при детска церебрална парализа”; „Физикална терапия и рехабилитация при родова травма на централна нервна система”; „Физикална терапия и рехабилитация при родова травма на периферна нервна система”.

Средномесечно отчетените рехабилитации на деца от 0 до 18-годишна възраст по „Физикална терапия и рехабилитация при първични мускулни увреждания и спинална мускулна атрофия” са 8 за 2010 г., като за 2011г. те са 10, което е с 25 на сто увеличение спрямо 2010 година. По клинична пътека „Физикална терапия и рехабилитация при детска церебрална парализа” са обслужени 199 деца за 2010 г., като за 2011 г. те са 204, което е с 2,5 на сто увеличение спрямо 2010 година. В направление „Физикална терапия и рехабилитация при родова травма на централна нервна система” са 18 деца за 2010 г., като за 2011 г. те са 31, което е със 73 на сто увеличение спрямо 2010 година. По клинична пътека „Физикална терапия и рехабилитация при родова

¹¹ През месец септември 2011 г. минималната работна заплата за страната е 270 лв. Данните в доклада застъпват предходни периоди – 2009 г. и 2010 г.

¹² По данни на Агенция за социално подпомагане.

¹³ По данни на Национален център по здравна информация.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

травма на периферна нервна система” са 24 деца за 2010 г., като за 2011 г. те са 25, което е с 4,2 на сто увеличение спрямо 2010 година.

Клиничните пътеки са изработени от водещи специалисти и консултанти на Националната здравноосигурителна каса по съответната медицинска специалност като алгоритми за диагностика и лечение с цел осигуряване на качествено медицинско обслужване в съответствие с приетите медицински стандарти и правила за добра медицинска практика. В алгоритъма на всяка клинична пътека са заложили задължителен обем диагностични и терапевтични процедури, както и минимален болничен престой, като няма фиксиран максимален престой, нито ограничение в броя терапевтични процедури, т.е. пациентът може да пролежи и много повече дни, в зависимост от характера на заболяването

Подходът към децата с увреждания следва да бъде комплексен, насочен в посока развиване и предлагане на подходящи индивидуални здравни и социални услуги. В изпълнение на този принцип социалните услуги за деца с увреждания са разработени функционално така, че да обхванат спектър от различни дейности с цел максимално развиване на способностите, базирани на индивидуалната потребност на детето. Такива услуги са Дневен център за деца с увреждания и Център за социална рехабилитация и интеграция на деца. Макар че през 2011 г. на национално ниво не се наблюдава увеличение в броя на предоставяните услуги като делегирана от държавата дейност предвид финансовата криза, в Стратегиите за регионално планиране на социалните услуги е заложено стартиране на допълнителни такива, изхождайки от конкретните потребности на целевите групи деца в региона.

В Дневния център за деца с увреждания се предлага комплекс от социални услуги за цялостно обслужване на децата през деня, които са свързани с предоставянето на храна, задоволяване на ежедневните, здравните, рехабилитационните потребности, организацията на свободното време и личните контакти. Основното, което се цели с предоставянето на дейностите в социалната услуга е насърчаване и подкрепа на социалното, емоционалното, образователното и културното развитие на всяко дете като доказателство за това, че всеки човек може да развие потенциала си и да бъде ценен участник в общността. Стремехът е създаване на оптимални условия за корекционно – компенсаторна възпитателна и интеграционна работа с децата. В Дневните центрове за деца с увреждания / ДЦДУ/ се обслужват деца от 3 до 18 години с интелектуални затруднения, със сензорни увреждания, епилепсия, аутизъм, синдром на Даун, енцефалопатии, малформации и множествени увреждания. Към 31.07.2011 г. на територията на страната функционират като делегирани от държавата дейност 68 броя ДЦДУ с общ капацитет 1 816 места. Броят на децата, ползващи услугата е 1 668.

Ефективна социална услуга, предлагана в общността за децата с увреждания е и Център за социална рехабилитация и интеграция /ЦСРИ/. Центърът включва комплекс от социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално-правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване. Към 31.07.2011 г. делегираните от държавата ЦСРИ на територията на страната са 22 с общ капацитет 908 места.

Осигуряването на здравословен начин на живот се възпитава в децата от най-ранна възраст. Съществен етап от съзряването на индивида е формирането на култура на хранене, чрез поддържане на балансиран хранителен режим. Повечето български деца са с наднормено тегло или са затлъстели, като средното тегло на децата в първи клас се е увеличило с 3 – 3,5 кг. Това показват резултатите от извършено национално представително проучване в края на 2010 г. за храненето на учениците в България.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Проучването е осъществено от Националния център за опазване на общественото здраве и анализи. Отчетено е, че с наднормено тегло са 30,7 % от учениците между 6 и 19 г. възраст, със свръх тегло са 18,3%, а 12,4 – са със затлъстяване. Изследването показва още, че 20,4 % от момичета на 14 – 19 г. и 8% от момчетата в тази възраст имат проблеми в хранителното поведение, като 2,5 % повръщат след хранене, приемат и слабителни хранителни добавки за да контролират теглото си.

Според специалистите, чрез правилен двигателен и хранителен режим, проблемът със затлъстяването при подрастващите може да бъде преодолян дори да има генетична предразположеност. Натрупването на излишни килограми в детска възраст води до тежки хронични заболявания в последствие – високо кръвно налягане и диабет.

През учебната 2010 / 2011 г., чрез осигурени финансови средства от Европейския фонд за гарантиране на земеделието и чрез съфинансиране от държавния бюджет, бе реализиран проект „Училищен плод”, администриран от държавен фонд „Земеделие” на Министерството на земеделието и храните. Целта на проекта е да се създадат трайни навици в подрастващите да консумират здравословни храни. Общо 126 710 деца от 1061 учебни заведения в страната през учебната 2010 / 2011 г. са получили два пъти в седмицата пресни плодове и зеленчуци.

През 2011 г. по Компонент 7 на Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” са осъществявани дейности като: създаване на мрежа от 18 младежки клуба за обучение по метода „връстници от връстници”, поддържани от екипите на 18 неправителствени организации в 18 областни центрове, с които са сключени договори за работа сред деца и млади хора в риск; работа на терен в 294 места; включването на 412 доброволци, които подпомагат работата на терен и организирането на кампании; организиране и провеждане на 368 кампанийни и образователни дейности от 28-те Регионални здравни инспекции (РЗИ).

В периода 01.01-30.06.2011 г. са постигнати следните резултати по ключови индикатори: 67 061 деца и млади хора в риск са обхванати със специфични услуги за превенция на ХИВ като работа на терен и кампании за промоция на презервативи чрез метода „връстници обучават връстници”; 175 322 раздадени презервативи сред млади хора; 383 деца от институции са обхванати със здраво образование от неправителствени организации; проведена е застъпническа кампания за осигуряване на достъп на младите хора до здравно и сексуално образование в българското училище; 80 904 млади хора са достигнати по време на кампанийни и образователни дейности за превенция на ХИВ и промоция на сексуално и репродуктивно здраве, проведени от РЗИ.

По Компонент 4 на Програма „Подобряване на контрола на туберкулозата в България” и Програма „Укрепване на националната програма по туберкулоза в България” са осъществявани дейности като: създадена мрежа от неправителствени организации (НПО), които работят с деца на улицата и младежи в риск в 7 региона в страната; работа на терен, осъществявана от 38 членове на екипи на НПО, включително патронажни медицински сестри.

В периода 01.01-30.06.2011 г. са постигнати следните резултати по ключови индикатори: 518 деца на улицата или младежи в риск са скринирани за риска от туберкулоза, от които 185 (36%) са оценени в риск и са получили медицинско изследване; 19 деца и техни близки са открити с латентна туберкулозна инфекция и са обхванати с химиопрофилактика.

През 2011 г. стартира Европейски училищен изследователски проект за употреба алкохол и други наркотици ESPAD' 11 - Национален център по общественото здраве и анализи, реализиран в България с участието на 2200 ученици на 16 години. Събрана е сравнителна информация за употреба на алкохол, цигари и наркотици сред 16-годишни ученици в 37 европейски страни. Данните показват, че няма значителна разлика между

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

поведението на българските младежи преди осем години при третата вълна на изследването и сега. Поне веднъж през живота си цигара са пушили 66% от всички анкетирани, а през 2003 г. те са били 71%, сочат резултатите от проучването. През последните 30 дни поне една цигара са изпушили 39% от българските ученици. Поне едно питие в живота си са пили 87% от младежите, а през 2003 г. техният брой е бил 88%. През последните 30 дни поне веднъж са консумирали алкохол 65% от младежите, техният брой е същият и през 2003 г.. Почти няма разлика и в броя на учениците, които са се напивали поне веднъж, те са около 45%. Употреба на марихуана поне веднъж през живота обаче нараства от 21% през 2003 г. на 24% през 2011 г. През последния месец поне веднъж е пушил трева всеки десети срещу всеки дванайсети през 2003 г. Увеличение в употребата на екстази обаче няма, тя се запазва на 4%.

Здравното образование е важен елемент за превенция на рисковото поведение сред децата. В тази връзка теми като вредата от употребата на наркотици, превенция на ХИВ и СПИН, как да се храним здравословно, поддържане на добра лична хигиена, какво е донорството, как да се оказва първа помощ, как да пазим репродуктивното си здраве и др. биха могли да залегнат в обучението по биология и здравно образование, в задължително избираемите и свободноизбираемите часове и в часа на класа. По решение на училището то може да намери място и в извънкласни и извънучилищни дейности. Също така всяко учебно заведение е добре да има и конкретен план за осигуряване на здравословен начин на живот на учениците и преподавателите им. Това могат да бъдат програми за здравословно хранене или за физическа активност и спорт.

Изводи:

Нивата на детската смъртност и здравно-демографските показатели на жените и децата в България са повлияни от редица неблагоприятни фактори, сред които:

- ✓ Социално-икономическите и културните фактори, сред които с най-голямо значение са безработицата и ниските доходи на значителна част от населението. Предвид на това голяма част от бременните, майките и децата, нямат достъп до здравни услуги, не разполагат с необходимите средства за закупуване на качествена храна, осигуряваща пълноценно хранене, имат ниска степен на образование, ниска здравна и битова култура и редица предразсъдъци, които ограничават достъпа им до своевременна профилактична и диагностично-лечебна извън болнична и болнична медицинска помощ. Нерядко те живеят в лоши санитарно-хигиенни условия и водят нездравословен начин на живот;
- ✓ Висок е относителният дял на раждания, аборти по желания и спонтанни аборти от прекалено млади майки под 19 г. Висок е относителният дял на извънбрачните раждания, като голяма част от тях са на самотни и млади майки, при които здравето и живота на децата им е с повишен риск. Тези фактори също оказват неблагоприятно влияние върху нивото на детската смъртност у нас;
- ✓ При случаите на ранни раждания на малолетни и непълнолетни момичета е необходима промяна в законодателната рамка. На практика, от една страна, деянието се осъжда като престъпно по отношение на извършителите и родителите / чл. 151, чл. 191 и чл. 182 от НК/, а от друга страна, е парично стимулирано / чл. 7 от ПП на ЗСПД/;
- ✓ Необходими са мерки и дейности в посока създаване на механизми, програми и стратегии, насочени към превенция и лечение на зависимости сред децата;
- ✓ Осигуряване на качествена и здравословна храна за децата посещаващи детски и учебни заведения;

III. ОБРАЗОВАНИЕ: ОСИГУРЯВАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНА ПРЕДУЧИЛИЩНА ПОДГОТОВКА И УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ НА ВСИЧКИ ДЕЦА.

Дейностите, предвидени в приоритет „Образование: осигуряване на равен достъп до качествена предучилищна подготовка и училищно образование на всички деца” имат за цел подобряване на политиките и подходите в образователната среда за постигане на физическо и психическо здраве на децата в детските градини и училищата, както и развитие на различни видове и форми на услуги, насочени към по-пълно обхващане на децата в образователната система. Отговорни институции за реализацията на заложените дейности са: МОМН, ДАЗД, МТСП, АСП, МЗ, АХУ, с водеща институция МОМН.

Финансирането на дейностите е предвидено както в рамките на утвърдения бюджет на институциите, така и чрез средства от структурните фондове на Европейския съюз.

Р България адаптира осемте глобални цели на Декларацията на хилядолетието към своето развитие и формулира конкретни показатели за тяхното проследяване. Една от тези цели е *подобряване на основното и средното образование на децата*.

Образованието е традиционна ценност, но редица проблеми на прехода поставиха пречки от различно естество пред функционирането на образователната система в България. Поради това и първата цел на настоящия приоритет е свързана с преодоляване на тези пречки и адаптиране на българската образователна система с новите условия. Времевите планове са свързани с постигане на пълна начална грамотност и по-високи равнища на образование в по-късните степени на образователната система, както и увеличаване на записваемостта.

Към 2008 г. показателите за образование са сравними с тези на Европейския съюз, но качеството на образованието се влошава и има нужда от реформи, които да помогнат за адаптирането на образователната система към условията на икономика, която трябва да бъде иновативна и конкурентна на пазара на ЕС. Още от преди времето на прехода в страната съществува сериозна образователна инфраструктура. Настоящият финансов режим обаче поддържа неефективни механизми, а освен това броят на населението в училищна възраст значително намалява.

Първият национален доклад за целите на хилядолетието постави следните конкретни цели от 2001 г. до 2015 г.: достигане на ниво от 100% начален етап на основно образование; 95% прогимназиален етап на основно образование; 90% ниво на завършено средно образование. Заложените цели са обърнати към изпълнение на задължителното обучение в училище до 16-годишна възраст, към съществено увеличаване на записваемостта, както и към значително подобряване на индексите на завършване на основно и средно образование. Образователните политики, които могат да допринесат за постигането на целите, са свързани със: съобразяването на специалностите в средното образование с пазара на труда; реструктурирането на училищната мрежа така, че да бъде осигурен достъп до образование на децата от селските и полупланинските райони; постепенната десегрегация на ромските училища и повишаване на квалификацията на учителите за работа с етнически малцинства; поддържане на финансова стабилност на общинските бюджети по отношение на образователните дейности; подобряване на управлението на училищата чрез училищните настоятелства и други граждански институции, свързани с образованието; подобряване на образователната статистика, особено на общинско ниво.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Стратегията „Европа 2020“ е документът, около който европейските институции обединиха усилията си, за да отговорят на предизвикателствата пред развитието на ЕС и на държавите-членки. За постигането на новата стратегия се залагат нови приоритети – интелигентен растеж, устойчив растеж и приобщаващ растеж, които заменят досегашния - актуален растеж. На национално ниво е необходимо да се реализират пет цели, една от които е **образованието**.

Инвестициите в образованието от страна на държавите-членки е в основата на политиките за заетостта в ЕС. Тези инвестиции се очаква да доведат до повишаване на знанията и уменията, на производителността, а също и да отговорят на бързите промени на трудовите пазари, които се нуждаят от все повече разнообразни кадри. Мерките трябва да са насочени към подобряване на началното образование, професионалното образование и да се създадат стимули за учене през целия живот. Възможността всеки да може да повиши квалификацията си с една степен трябва да се превърне в масов процес, който ще повиши качеството на човешките ресурси на икономиката.

Висококачественото образование и обучение са жизненоважни за Европа. Образователната политика се определя от всяка страна-членка на ЕС, но заедно те поставят общи цели и споделят добри практики. Освен това ЕС финансира множество програми, които позволяват на гражданите му да извлекат максимална полза за личностното си развитие и икономическия потенциал на Съюза, като се обучават или полагат доброволен труд в други страни.

Равният достъп на децата до качествено образование е основен приоритет в правителствената политика, в изпълнението на който участват както държавните институции и местната власт, така и неправителствените организации.

Изключително неблагоприятно въздействие върху бъдещото развитие на младите хора до 24 години оказва увеличаването на неграмотността и влошаването на образователната структура. Всеки пети от тях придобива по-ниско от средно образование. Неграмотността е съпроводена със социални рискове като безработица, бедност, липса или недостатъчен достъп до здравни и образователни услуги, отклоняващо се поведение. Всички тези рискове оказват отрицателно въздействие, включително са съпроводени със социално изключване по отношение бъдещето на децата.

През последните три учебни години записаните ученици в образователната система намаляват. Отношение към този процес оказват негативните демографски процеси, бедността и други явления в обществото. Относителният дял на записаните деца намалява с около 3% средно на година. Запазва се сравнително постоянен броят на децата, които постъпват в първи клас - около 8% от общия брой записани деца през годините. Реализираните през 2011 г. образователни политики и мерки са приоритетно насочени към децата, отпаднали от образователната система, децата със специални образователни потребности както и децата с увреждания.

Деца, отпаднали от образователната система:

През учебната 2010 г./2011 г. отпадналите ученици от образователната система са 5615, като относителният дял на отпадналите в пети и девети клас от общия брой на всички отпаднали е около 14%. Тенденцията, която се наблюдава през последните три учебни години е към намаляване на отпадащите деца с около 20% на година. Прави впечатление, че относителният дял на отпадналите ученици от пети и девети клас в образователната система спада с около 30% на година. Най-често срещани причини за отпадането от училище през учебната 2009/2010 г. са социални и семейни причини, психологически и педагогически причини в следното съотношение:

- социалните и семейни причини (50.15%);

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

- непосещаване на учебни занятия поради нежелание (24.52%);
- заминали за чужбина (18.36%).

Относителният дял на децата, напуснали образователната система е около 1,5% от общия брой деца в края на учебната година. През последните три учебни години (2008/2009, 2009/2010 и 2010/2011) причините, поради които децата трайно не посещават училище, са основно в три направления: натрупани неизвинени отсъствия, поради слаб успех, социални и семейни причини. Делът на децата, напуснали училище през трите разглеждани периода поради социални и семейни причини е най-висок - 63% средно на година, докато поради натрупани неизвинени отсъствия е 32%, а за слаб успех е около 1,5%¹⁴.

Причините за отпадане от училище са многообразни и не се проявяват изолирано, което налага да се предприемат комплексни мерки за задържане и връщане в училище на децата, отпаднали от образователната система. Предвидени в процес на изпълнение са различни мерки, осъществявани чрез финансирани проекти по национални програми и оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. „Национална програма за по-пълно обхващане на учениците в задължителна училищна възраст“, програмата „Училището – територия на учениците“ и програмата „С грижа за всеки ученик“ имат за цел по-пълно обхващане и задържане на учениците в задължителната училищна възраст, като се осигурят условия за улесняване на достъпа до образование на тези ученици без разлика по отношение на етническа принадлежност, пол, произход и вероизповедание чрез създаване на възможност за всеки да се обучава независимо от неговото местоживеее и икономическо положение. Целева група са предимно децата от първи до седми клас. Например по Национална програма „С грижа за всеки ученик“ в модул „Осигуряване на допълнително обучение на учениците за повишаване на нивото на постиженията им по общообразователна подготовка“ се предоставят средства за допълнително обучение на учениците от пети, шести и седми клас, показали ниски резултати от външното оценяване. Броят на обхванатите през 2009 и 2010 г. ученици е 12 271.

Деца със специални образователни потребности:

Съгласно Наредба № 1 от 23 януари 2009 г. за обучение на деца и ученици със специални образователни потребности /СОП/ и/или с хронични заболявания екипите в детските градини и в училищата разработват индивидуални образователни програми, които включват един или няколко учебни предмета от съответния учебен план. Програмите са съобразени с индивидуалните потребности и потенциала на всяко дете или ученик.

Ресурсното осигуряване на включващото обучение бележи значителен ръст. През 2011 г. е постигнат значителен обхват на децата и учениците със СОП в общообразователната среда. По информация от ресурсните центрове, интегрирано се обучават над 9000 деца и ученици със СОП. Анализирането на тези данни позволява да се отчете нарастване на броя на децата и учениците със СОП с 12% в общообразователните училища. От друга страна, данните за обучението на интегрираните деца и ученици със СОП по етапи на образование през 2010 г. показват най-висок относителен дял на учениците в начален етап на основното образование – 46,5% от общия брой на децата и учениците със СОП, следван от прогимназиалния етап на основното образование – 37%, детската градина и подготвителната група – 10,8%, гимназиалния етап – 5,7%. Тези данни обаче не дават пълна оценка на реалния ефект от интегрираното обучение. По-точна оценка за ефективността на работата на ресурсните центрове ще може да се направи след обработването и анализа на данните, събрани от

¹⁴ По данни от Министерство на образованието, младежта и науката

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

представителното проучване на процеса на интегрирано обучение на територията на страната.

По данни от ресурсните центрове за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности /накратко ресурсните центрове/ в отчетния период е осъществено ресурсно подпомагане на деца и ученици със СОП, като броят на децата и учениците, които се обучават интегрирано е 10 304. Относителният дял на децата, обучавани интегрирано в детските градини е 12%, а в училищата - 88 %. През последните три учебни години е налице повишаване на броя на учениците, които се обучават интегрирано. За учебната 2010 / 2011 г. съотношението между педагогическите специалисти и децата в интегрирана форма на обучение е 1 към 9. Необходимо е да бъдат предприети мерки по отношение повишаване броя на педагозите, работещи с интегрирано обучавани деца.

През 2011 г. 1300 специалисти от ресурсните центрове (ресурсни учители, логопеди и психолози) са преминали различни специализирани обучения. Под ръководството на 28-те ресурсни центъра в страната са проведени общо 278 обучения за специалисти от центрoвете и екипи от специалисти в училищата и детските градини, в които се обучават деца със СОП. Общият брой на обученията, организирани и/или проведени от РИО е 102. Обученията са за учителите, работещи с деца със СОП.

Направено е предложение за промяна на учебните планове на бакалавърските програми за учителска правоспособност, както и предложение при акредитация на висшите училища да се включи показател относно наличието на задължителни дисциплини в тези програми, насочени към подготовка на педагози за работа с деца със СОП. Предстои обсъждането на предложенията с представители на висшите училища и с комисията по акредитация.

До този момент 9 висши училища, в които има подготовка за педагогическа правоспособност, са представили информация за включени като избираеми дисциплини курсове за работа с деца със СОП.

По данни на Регионалния инспекторат по образование и ресурсните центрове чрез различни информационни дейности родителите и общността са запознати с възможностите, които се предоставят за подпомагане на обучението на децата и учениците със специални образователни потребности. В резултат на проведените работни срещи, консултации и вътрешни обучения е повишена информираността на учителите и родителите по отношение разбирането и подхода към трудностите в обучението, които могат да се появят при дете, като например: дете с проблемно поведение вече може да бъде разпознато и като дете със СОП. В тази връзка е необходима както екипна работа по случай в общообразователните училища, така и на ниво комуникация с местните социални структури, за да може съвместно и комплексно да се решават проблемите, свързани със социалните услуги и излизането от изолация на уязвими групи, навременното получаване на информация за случаи на деца и техните семейства, които се нуждаят от подкрепа.

Достъпната инфраструктурна среда е важен фактор по отношение достъпа на децата до образователната система. Във връзка с подпомагане свободния достъп на деца до образователните институции през 2011 г. са реализирани няколко програми. Чрез модула „Създаване на достъпна архитектурна среда” се цели осигуряване на достъпна архитектурна среда за децата със СОП в детските градини, училищата и обслужващите звена, като Министерството на образованието, младежта и науката предвижда реализиране на 42 бр. обекта. Изградени са: 7 бр. рампи за достъп; адаптирани са 3 бр. санитарни възли за хора с увреждания; монтирани са 10 бр. подемни платформи в 6 бр. държавни училища. Министерството на културата създаде достъпна среда в още четири училища по изкуствата: по Оперативна програма

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

„Регионално развитие” в Национално училище за музикално и танцово изкуство „Добрин Петков” – Пловдив; Национално училище за музикално и сценично изкуство „П. Владигеров” – Бургас и Национална професионална гимназия по полиграфия и фотография – София, а по Национална програма „Модернизация на материалната база в училище”, модул „Създаване на достъпна архитектурна среда” в Националната гимназия за приложни изкуства „Проф. Венко Колев” – Троян.

През учебната 2010/2011 г. в училища по изкуствата и училища по културата се обучават 8000 деца и ученици от подготвителен до XII клас в изпълнение на програма „Качествена подготовка на кадри в областта на културата”. Сред тях през учебната 2010/2011 г. са се обучавали интегрирано 50 деца със СОП, а през учебната 2011/2012 г. техният брой е 43. За 26 деца със СОП е подсигурен ресурсен учител.

Отчетените резултати за децата със СОП и техните семейства от провежданите политики през годините са основата, върху която отговорните институции планират и актуализират програмите и дейностите в областта на включващото и интегрираното образование. Експерти от Министерството на младежта, образованието и науката съвместно с експерти на Държавната агенция за закрила на детето разработиха методология и инструментариум за провеждането на целенасочено изследване на дейността на ресурсните центрове и на ефекта и резултатите за детето и семейството от интегрираното образование. Методологията включва отделни въпросници за ресурсните учители, логопедите и психолозите от ресурсните центрове, учители от посетените общообразователни училища и детски градини, в които се обучават деца със специални образователни потребности, родители, както и анкетни карти за всяко посетено училище и детска градина. В девет области в страната се извърши проучване на развитието на интегрираното обучение. Обработената и обобщена информация ще послужи за изготвяне на качествен анализ.

Деца с увреден слух:

Децата с увреден слух могат да се обучават както в масови училища с ресурсно подпомагане, така и в специални училища за деца с увреден слух. Към 31.12.2010 г. на територията на страната функционират 3 специални училища на МОМН за деца с увреден слух, които се намират в гр. София, гр. Търговище и гр. Пловдив. Към две от тях са разкрити и детски градини за деца с увреден слух. През 2010 г. училищата имат общ капацитет за прием с 50 места по-малко в сравнение със същия период на 2009 г., когато са били 995 места. Броят на децата, които ги посещават към 31.12.2010 г. е 731 деца. В сравнение със същия период на 2009 г. броят на децата, които ги посещават към 31.12.2009 г. е 755 деца или наблюдаваме намаление с 3%.

Деца с нарушено зрение:

Специалните училища на МОМН за деца с нарушено зрение са две – СОУ „Луи Брайл“ – гр. София и СОУ „Проф. Ив. Шишманов“ – гр. Варна. Броят на децата в края на 2010 г. е 228, докато през същия период на 2009 г. децата са 296. Относителният дял на децата през 2010 г. намалява спрямо 2009 г. с около 23%.

През отчетния период бяха създадени работни групи към МОМН, които стартираха дейността си по изготвянето на проекти на учебни програми по специалните учебни предмети за деца и ученици с увреден слух, за деца и ученици с нарушено зрение, проекти на учебни програми за деца и ученици с тежки и с множествени увреждания, както и проекти на учебни програми за ранно въздействие на деца със СОП. След утвърждаването на програмите ще бъдат разработени учебни помагала за учебната 2012 – 2013 година.

Мониторинг и контрол на образователните институции:

В изпълнение на основните си функции през 2011 г. експертите от Главна дирекция „Контрол по правата на детето” на ДАЗД извършиха общо 289 броя

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

проверки, като 59 от тях са в образователни институции и детски заведения. Преобладаваща част от сигналите са по отношение на хиперактивно поведение на деца в училищна среда, както и оказан психически и/или физически турмоз на учител-ученик. Констатирано е неумение на педагогическите екипи да идентифицират децата в риск. От училищата не се подава информация към компетентните органи, съгласно Закона за закрила на детето. Не се спазват разпоредбите на чл. 129 б, ал. 1, т. 11 от Правилника за прилагане на закона за народната просвета, съгласно който класните ръководители се задължават да осъществяват контакт с родителите на децата, а при невъзможност да се търсят интерактивни методи за работа с тях. Не се търси съдействието на ОЗД за консултиране на родители и деца при инциденти и за снижаване на напрежението при възникнали проблеми.

В изпълнение на целите на Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006–2015 г.), приета от Народното събрание през 2006 г., бяха предприети много положителни мерки, които трябва да бъдат доразвити и усъвършенствани в контекста на Стратегията „Европа 2020“.

През месец март 2011г. бе представена Концепция за основните принципи и иновативните моменти в проекта на нов закон за предучилищното и училищното образование. Законът урежда обществените отношения в българското предучилищно и училищно образование в единна система, както следва: принципи, цели и стандарти на образованието, образователна среда, управление на качеството, организационно развитие, управление на образованието, финансиране на образователните институции, както и други значими за образованието въпроси.

Новият закон е ключова стъпка към промяна на модела от централизирано-институционален към относително автономен модел с делегиране на права и отговорности както на детските градини и училищата, така и на структурите на участващите в образователния процес страни (учители, родители, ученици, местна общност) с оглед на техните потребности и на личния им просперитет. Опорна точка в новото законодателство ще бъде ориентиране на образователния процес на всички нива на образование към развитие на потенциала на ученика - инициативност, креативност, предприемачески дух, усвояване на знания и придобиване на умения и нагласи за информирани решения в полза на себе си и на другите.

Важна цел, която е поставена пред образованието е да подпомогне изграждането на ключови компетентности, ориентирани към личностно развитие на детето през целия му живот с равнопоставения достъп до качествено образование и пълноценното включване в предучилищното и училищното образование на големи групи деца и ученици от селските райони, от етническите малцинства, на повтарящи ученици и на деца със специални образователни потребности.

Новият закон за предучилищното и училищното образование урежда основните законови принципни положения в областта на образованието и предвижда създаването на държавни образователни стандарти (ДОС). Те са съвкупност от задължителни изисквания за резултатите и условията, както и за процесите за тяхното постигане в системата на предучилищното и училищното образование, но и оставят достатъчно свободно пространство на образователните институции и на учителя да се съобразява с конкретните условия на средата. Държавните стандарти ще отменят многобройните и понякога противоречащи си правилници, инструкции и други актове, които функционират в момента. Особен акцент в държавните образователни стандарти се поставя върху създаването на стандарт за приобщаващо образование. Той е базиран на правото на всяко дете, независимо от различията в индивидуалните си образователни потребности, на образование, което да гарантира максимално осъществяване на

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

неговия потенциал. Приобщаващото образование се основава на разбирането, че всяко дете е способно да се обучава. То се постига чрез обучителен процес, който включва дейности от областта на формалното и неформално учене и обучение и дейности, подходящи за възрастта на обучавания и свързани с културата и ценностите на общността като условие за пълноценно развитие и саморазвитие на личността.

През месец ноември 2011 г. Министерството на образованието, младежта и науката предложи за обществено обсъждане проект на Закон за младежта. Проектозаконът за младежта е разработен в съответствие с основните принципи, цели и задачи на Националната стратегия за младежта (2010-2020) и в изпълнение на Програмата на правителството на европейското развитие, която определя политиката за младите хора като значим фактор за развитието на България и човешкия капитал. Със закона се цели преодоляването на основните предизвикателства пред управлението на младежката политика в страната, свързани с необходимостта от по-тясно сътрудничество между различните секторни държавни органи в планирането, изпълнението и оценката на политиките за младежта на централно и областно ниво, както и на по-активното включване на общините в планирането и реализирането на политиките за младите хора.

Законопроектът създава нормативна уредба на обществените отношения в областта на младежта, свързани с осигуряване на благоприятни условия за пълноценно личностно развитие и участие на младите хора в обществения и икономическия живот и приобщаването им в процеса на управлението на местно, областно и национално ниво.

Изводи:

- Пълен обхват на децата от маргинализираните групи в системата на предучилищна подготовка с цел социална адаптация и интеграция, усвояване на книжовен български език, създаване на базисни умения и знания за по-нататъшно развитие в образователната система.
- Ефектът от образованието е невъзможен без взаимодействието със социалните партньори и стопанските организации, които да предоставят информация за типа образование и кадри, необходими на пазара на труда.
- Необходимо е системата на образование да регламентира вътрешни механизми за оптимизация в посока: повишаване ефективността на влаганите ресурси; по-качествено образование, отговарящо на съвременните изисквания на обществото; осигуряване на условия за гарантиране достъпа и обхвата на всички деца в образователната система.

IV. ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНА, СЪДЕБНА СИСТЕМА

Дейностите, заложи в приоритет „Правораздавателна, съдебна система” имат за цел по-добро гарантиране правата на децата, пострадали от престъпления и/или свидетели в наказателния процес, както и на децата правонарушители, повишаване на ефективността на закрилата на непридружени деца, деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина и непридружени деца-граждани на трети държави. Отговорни

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

институции за реализирането на този приоритет са МП, ДАЗД, МВР, АСП, НКБТХ и МНВР.

Финансирането на дейностите е в рамките на утвърдения бюджет на институциите.

В последните години случаите на насилие над деца предизвикват обществена полемика, в която взимат участие не само специалистите, работещи с децата, но и цялото общество. Темата за гарантиране на сигурността, здравето и живота на децата в България придобива все по-голямо значение. Разработването на ефективни методи за работа с деца, преживели насилие, е продължителен процес, който предполага задълбочено изследване и познаване на причините и факторите, поради които едно дете се превръща в жертва.

Основният международен стандарт в областта на закрилата на детето е ратифицираната през 1991 г. от България Конвенция на ООН за правата на детето. В чл. 19 на Конвенцията се гарантира правото на детето на защита от всички форми на насилие. Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (приет на 25.07.2003 г.), “насилие над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието и достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна или социална среда”.

От създаването на Държавна агенция за закрила на детето се събира информация за броя и профила на децата, преживели насилие. Данните предоставят възможност да се следят процесите в тяхното развитие, да се очертаят тенденции и съответно да се предприемат адекватни мерки за превенция на насилието и закрила на децата.

През 2011 г. подадените сигнали за насилие над дете са 2773¹⁵, от които 1464 са станали случаи и са предприети мерки от отделите за закрила на детето (ОЗД). Общият брой случаи (стари и нови) на деца, жертва на насилие, по които са работили социалните работници от ОЗД в страната през 2011 г., е 2175.

Случаите на насилие срещу деца следва да бъдат анализирани по видове насилие, съгласно дефинициите, посочени в Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. През 2011 г. социалните работници от ОЗД са работили с 2175 деца, преживели насилие. Най-висок е дялът на пренебрегването – 726 случая или 33,4% от общия брой случаи на насилие, през годината. Тази тенденция се запазва относително постоянна през годините, като за сравнение през 2010 г. е 31 % от общият брой случаи на насилие.

През 2011 г. в ОЗД са регистрирани общо 713 случая на физическо насилие, което представлява 32,8% от всички случаи на насилие през периода. Спрямо предходната 2010 година, относителния дял на децата преживели физическо насилие е 32,1%. В 93% от случаите, децата, жертва на физическо насилие през двата периода, се отглеждат в биологичните си семейства, като повече от половината от тях живеят в семейства с двама родители.

Близо 17,6% (382) от случаите на насилие, по които ОЗД са работили през 2011 г., се отнасят до психическо насилие. Близо 38% от децата, преживели психическо насилие, се отглеждат в непълни семейства, като от тях два пъти повече са децата, отглеждани само от майката, в сравнение с отглежданите само от бащата.

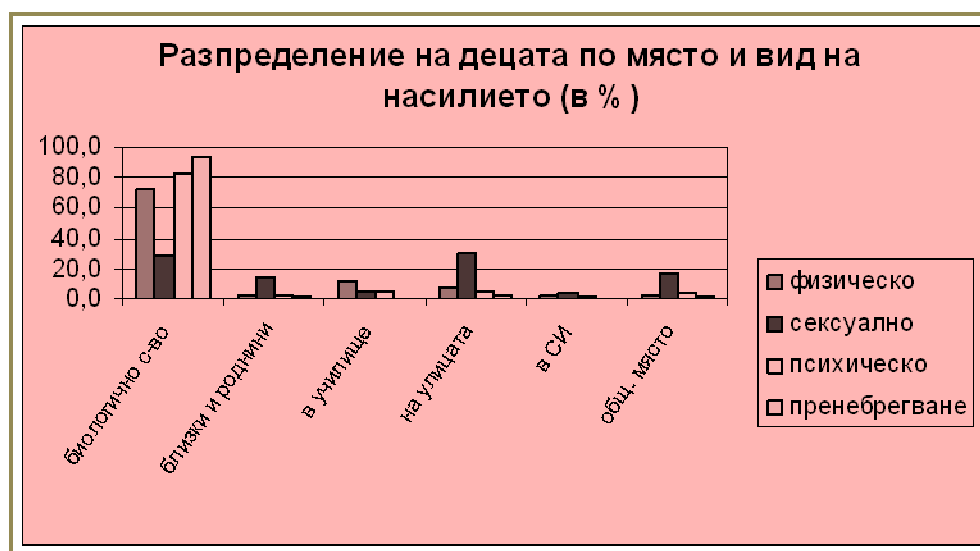
Общият брой на регистрираните случаи на сексуално насилие над деца през 2011 г. е 354 или 16% от общия брой случаи на насилие. През 2011 г. преобладаващи са случаите с деца, станали жертва на сексуално насилие в семейна среда. От общия брой случаи на насилие над деца, по които са работили социалните работници от ОЗД

¹⁵ По данни от НИС на ДАЗД за 2011 г.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

през 2010 г. всяко 3-то дете, е било жертва на физическо насилие, а всяко осмо – на сексуално.

Мястото на извършване на насилието е важна част от анализа на проблема. При проследяване на данните в периода 2001 – 2011 г. насилието в семейството е водещо. Близко четири от всеки пет случая на насилие над деца, с които са работили ОЗД през 2011 г., са регистрирани в биологичното семейство – 1 613 деца или 74,2% от общия брой случаи на насилие. В последните години случаите на насилие в семейна среда (биологично семейство, приемно семейство и семейство на близки и роднини), по които работят социалните работници от ОЗД, са относително постоянна величина около 81 % - 83% /Графика 2/.

Графика 2

Увеличаването на броя на случаите на деца, жертва на насилие, по които са работили социалните работници, показва, че системата за закрила на детето като цяло работи, че се разпознава от обществото и е търсена като доказал се гарант за постигане на положителен резултат. В същото време изключително тревожен е фактът на установената вече трайна тенденция за значително преобладаващия брой на случаите на насилие над деца в семейна среда, както и че трайно се запазва съотношението в частта „извършител на насилието”, като най-голям е дялът на родителите – около 70%, като за всички останали опции дялът е под 7%.

Единични са регистрираните случаи на насилие над дете, отглеждано в приемно семейство. За първи път случай на насилие над дете, настанено в приемно семейство като мярка за закрила е регистриран в края на 2009 г. – детето е станало жертва на физическо насилие от страна на приемния родител. През 2010 г. вече са регистрирани още два нови случая на насилие над дете, настанено в приемно семейство – и в двата случая извършител е приемната майка.

През 2011 г. се увеличават с 21% (106) случаите на насилие над дете, настанено в семейство на близки и роднини като мярка за закрила, спрямо същия период на предходната година.

Националната телефонна линия за деца, поддържана от ДАЗД, ползва хармонизиран европейски номер 116 111. Тя има национално покритие, функционира 24 часа в денонощието и е безплатна за обаждачите се. Националната телефонна

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

линия за деца предлага информиране, консултиране и помощ на деца във връзка с широк спектър от проблеми.

За периода 01.01.2011 – 31.12.2011 г. на Националната телефонна линия за деца 116 111 са приети 69540 повиквания. Броят на проведените консултации е 17368, като 14 855 от тях са с деца.

Консултациите, осъществявани на НТЛД 116 111, най-често са във връзка с емоционални и психо-социални проблеми (взаимоотношения с връстници, романтични отношения, тревожност, ниска самооценка, проблеми в общуването), търсене на информация (най-често за самата линия – как работи, какво предлага, както и за наличните ресурси за помощ за деца и семейства в общността), насилие над деца (физическо, психическо, сексуално, пренебрегване), семейни проблеми (конфликти между деца и родители, сиблингови взаимоотношения), училищни проблеми (спад в успеха, конфликти с учители).

Друга голяма група хора, потърсили консултации на НТЛД 116 111 са родителите – 1043 от консултациите са проведени с родители.

За периода са подадени 295 сигнала за деца в риск към ОЗД, като органите за закрила на местно ниво са осъществили проверка на сигналите и са предприели необходимите действия. Забелязва се тенденция към повишаване на броя обаждания на НТЛД 116 111 - броят приети обаждания и осъществени консултации през 2011 г. е по-голям от този за същия период на 2010 г. Повишението в броя на обажданията се дължи на популяризирането на линията сред обществеността. В тази връзка заместник-председателят на Държавната агенция за закрила на детето Калин Каменов представи Националната телефонна линия за деца 116 111 на ученици от Софийската гимназия по строителство, архитектура и геодезия "Христо Ботев" и в 35-то СОУ „Д. Войников”.

Една от основните цели на Национална телефонна линия за деца 116 111 е да предостави възможност за консултиране, споделяне и оказване на подкрепа на децата, настанени в институции. Те са специфична рискова група деца, поради липсата на подкрепяща семейна среда. В консултациите с тях прави впечатление желанието им да разговарят, да споделят за различни свои проблеми и житейски ситуации, да бъдат изслушвани от възрастен. Според специалистите това може да се обясни с факта, че често им липсва внимание. С цел популяризиране на линията сред децата от институции през 2011 г., заместник – председателя на ДАЗД изнесе презентации в над 53 ДДЛРГ в страната.

Държавната агенция за закрила на детето поддържа функционирането и на специализирана интернет страница „Сексуална експлоатация на деца с търговска цел” – www.stopech.sacr.government.bg. Тя предоставя възможност за подаване на сигнали, свързани с нарушаване правата на децата, деца в риск, които са въввлечени в престъпна, незаконна дейност и др. За постъпилите сигнали се води статистика, чиято цел е очертаване на общите тенденции, както и на настъпилите промени в обхвата на експлоатацията и насилието над деца. За 2011 г. са подадени общо 234 сигнала.

Случаите на насилие над деца заемат водещо място сред подадените сигнали на интернет страницата. През 2011 г. са постъпили общо 65 сигнала за насилие над деца или 28% от общия брой на всички сигнали. Като насилие в семейна среда са регистрирани 71% от случаите. 5% от общия брой подадени сигнали се отнасят до онлайн безопасността на децата и вредното съдържание в интернет, наличие на порнографско съдържание и съмнения за педофилски мрежи в интернет и др.

През 2011 г. Държавната агенция за закрила на детето инициира разработването и координира работата на експертна група към Националния съвет за закрила на детето, по изготвяне на Национален план за превенция на насилието 2012 – 2014 г. Основните дейности, заложили в плана са насочени към: повишаване ефективността на мерките за

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

закрила на децата от насилие; разширяване на достъпа и на видовете услуги за работа с деца в случаи на насилие и рехабилитация на децата и семействата; повишаване на професионалния капацитет на професионалистите, работещи с деца и превенция на насилието. Съществена част от процеса е промяната на обществените нагласи по отношение на насилието над деца, повишаването на осведомеността, чувствителността и активността на обществото към проблема насилие и злоупотреба с дете.

В съответствие с изискванията на Закона за закрила на детето (чл.6а) и решение на Националния съвет за закрила на детето, ДАЗД, като национален орган за координиране на политики и дейности за детето, през 2010 г. разработи „Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция”. Във връзка с прилагането на местно ниво, на координационния механизъм беше извършен мониторинг на неговото изпълнение по разработена от ДАЗД методика и определени индикатори. Резултатите от мониторинговия доклад бяха представени през месец март 2011 г. В процес на изготвяне е втория мониторингов доклад, който ще включи анализ на данни от всички представители на задължително представените страни на междуведомствените екипи на местно ниво.

През 2011 г. ДАЗД е работила по 47 случаи съгласно Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на непридружени деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина. 36 момичета и 11 момчета са станали жертва на явлението трафик на хора с цел трудова или сексуална експлоатация. Случаите с деца са от следните държави: Испания – 10, Австрия – 7, Гърция – 7, Германия – 7, Англия - 5, Швеция - 3, Чехия – 2, Холандия – 2, България- 4. Децата са били въввлечени в:

- извършване на джебчийски кражби – 22;
- просия – 6;
- непридружени – 10;
- negliжирани – 4;
- трафик на бебета – 2;
- сексуална експлоатация – 3.

Наблюдава се повишаване на сигнализирането на случаи на непридружени български деца в Испания. Доброто полицейско сътрудничество между службите в България и Австрия определя сигнализирането на случаите от там. През тази година се отчита повишаване на сигнализирането за непридружени български деца в Англия. Това се дължи на споразумение по линия на ГД “БОП” с британските полицейски служби, в рамките на което се създават съвместни екипи за разследване на случаи на трафик на хора /joint investigation team/.

Доброто сигнализиране на случаите с непридружени деца и деца, жертви на трафик, което предопределя и добрата координация на национално ниво, се дължат на доброто сътрудничество и съвместна работа на дирекция „Български документи за самоличност”, МВР. Все още се забелязва тенденция за непознаване на механизма за работа по тези случаи от страна на дипломатическите мисии на Р България зад граница. В рамките на своите правомощия през 2011 г. председателят на ДАЗД е предложил на министъра на вътрешните работи становища за налагане на принудителна административна мярка по чл. 76 а от Закона за българските лични документи за 33 деца, които са били въввлечени във вредни за тяхното развитие дейности. За 2011 г. 12 деца са били репатрирани от други страни в Р България.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

През 2011 г. са регистрирани 12 случая¹⁶ на изоставени български деца веднага след раждането им в страни-членки на Европейския съюз. За нито едно от тези деца родителите им не са се заинтересували след изоставянето им там. След направено проучване от българските социални служби на близкия семеен кръг на детето, в повечето от случаите се оказва, че роднините и близките не са информирани за раждането на тези деца.

Държавната агенция за закрила на детето работи и по редица случаи с международен елемент, в рамките на които децата са поставени в риск. За 2011 г. са отчетени 139 случая на български деца в чужбина.

За подобряване на междуинституционалното сътрудничество при работа по случаи на родителски отвлечения на деца, Министерството на правосъдието предприе съвместни действия основно с Министерството на външните работи. В рамките на възникнал проблем с връщането на дете от Унгария е постигнато практическо координиране на действията на българския дипломатически представител за изпълнение на съдебно решение на унгарския съд за връщане на детето в България. В резултат на координацията се осъществи бърз обмен на документи и експертни становища и консултации, насочени към постигане на връщане на детето.

През 2011 г. ДАЗД продължи да мониторира и контролира закрилата на непридружените деца-граждани на трети страни, търсещи закрила по Закона за убежището и бежанците, както на основание на чл. 17 от Закона за закрила на детето, регламентиращ правомощията на председателя на ДАЗД, така и на основание на подписания на 21 май 2000 г. Меморандум между Представителството на Върховния комисариат на ООН за бежанците в България (ВКБОУОН), ДАЗД и Държавната агенция за бежанците (ДАБ).

Основните проблеми, пред които се изправят непридружените деца и за които ДАЗД е сезирана от Държавната агенция за бежанците, са свързани с необходимостта от промяна на режима на настойничеството/попечителството на децата, в това число и въпросите за правното им представителство, както и настаняването им след получаването на закрила, т.е след приключване на производството за предоставяне на статут по Закона за убежището и бежанците.

Броят на непридружените деца-граждани на трети страни, потърсили закрила по Закона за убежището и бежанците не е голям в сравнение с останалите страни-членки на ЕС, но с тенденция към увеличаване на фона на предходната година. За сравнение - през 2010 г. ДАЗД бе уведомена за случаите на 12 непридружени непълнолетни, а през 2011 г. за 28 деца – 9 от Ирак, 5 – Сомалия, 4 – Афганистан, 2 – без гражданство, 2 – Иран, 2 – Конго, 2 – Сирия, 1- Армения, 1- Шри Ланка. Увеличават се случаите на непридружени деца от страни като Ирак, Сомалия и Афганистан, като тази година за първи път има пристигнали непридружени деца без гражданство.

Проблемът с противодействието на противоправното поведение на малолетните и непълнолетните е особено актуален през последните години. Кризата по време на прехода засегна най-чувствително децата. Повиши се рискът от различни отклонения в поведението им, увеличиха се формите на проява на тези отклонения.

През 2010 г. малолетните извършители на престъпления са 1174, докато през 2011 г. извършените престъпления от малолетни са 1493. За последната година се наблюдава увеличение с 21 %.

¹⁶ Данните са предоставени от Дипломатическите и консулските представителства на Р. България в чужбина.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

През 2010 г. децата, обект на престъпления са 2136, като непълнолетните са 55% от всички деца. През 2011 г. децата, жертви на престъпление са 2387 деца, като от тях 52% са непълнолетни.

В Република България действащата система за борба срещу противообществените прояви, извършени от деца се основава на закон, приет през 1958 г. Според българското законодателство, настаняването на деца в социално-педагогически интернати /СПИ/ и възпитателни училища-интернати /ВУИ/ се определя като „възпитателна мярка”, но по своята същност носи характеристиките на наказателна процедура. Продължава процеса на цялостна реформа в системата на ВУИ и СПИ като част от реформата в правораздавателната система и в системата за закрила на детето, с цел по-пълно гарантиране на правата на децата, които са в конфликт със закона.

По отношение темата за насилие над деца през 2011 г. се проведе обучение на магистрати към Националния институт на правосъдието. В обучение по тема „Права на пострадалото дете в българския наказателен процес – необходими промени” са включени 34 магистрати, от които 16 съдии, 9 прокурори, 4 следователи и 5 служители на МВР. В направление „Интердисциплинарни обучения” са проведени два семинара на тема „Съдебна психология” и „Разпит на непълнолетни”, на които са присъствали 56 съдии и прокурори. Програмите на семинарите са обхващали теми като: детска експлоатация, развиващи и корекционни програми, насоки за правосъдие подходящо за деца (child friendly justice), международни стандарти за детско правосъдие, ранни бракове – насилие или не, децата-жертви и извършителите, методика за изслушване и водене на разпит. Планирани са обучения през следващата година на теми „Правата на пострадалото дете в българския наказателен процес – необходими промени”, „Съдебна психология” и „Разпит на непълнолетни”, в които да бъдат обучавани съдии, прокурори и следователи.

През месец юни 2011 г. Националната комисия за борба с трафика на хора започна разпространението на „Наръчник за превенция на трафика на хора”, специално разработен за обучители, преподаватели, педагогически съветници и социални работници. Наръчникът е създаден през 2010 г. в рамките на проект „България-Холандия: Общи усилия в противодействието на трафика на хора 2009-2010 г.”, който цели да повиши капацитета на българските институции за работа по проблемите на трафика на хора в няколко основни посоки – превенция и закрила на жертвите, преследване и разследване на извършителите. До месец август 2011 г. до средните и основните училища в цялата страна, приютите и кризисните центрове за настаняване на деца и възрастни, регионалните инспекторати по образованието, общините и областните центрове и големите градове, заинтересованите институции, неправителствени организации и социални заведения на територията на цялата страна, са изпратени 8 000 броя от наръчника. Наръчникът се разпространява и на местно ниво от Местните комисии за борба с трафика на хора в Бургас, Варна, Монтана, Пазарджик, Пловдив, Русе и Сливен.

България демонстрира своята загриженост и социална позиция в борбата срещу сексуалната експлоатация и сексуално насилие, като предприе действия по ратификацията на Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие, подписана от Р България на 25 октомври 2007 г. по време на 28-мата конференция на министрите на правосъдието в Ланзароте, Испания.

На 21 септември 2011 г. Министерският съвет прие решение за предложение до НС за ратифициране на Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие и през месец октомври Парламентът ратифицира със закон този многостранен правен акт.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Конвенцията е първият международен правен инструмент, който включва в съдържанието си всички относими към закрилата на децата срещу сексуалната злоупотреба и сексуално насилие аспекти, включително злоупотребата, извършена в рамките на семейството, чрез употребата на сила, принуда или заплашване, явления като „grooming” (сприятеляването с деца онлайн с цел сексуална злоупотреба) и сексуалния туризъм. Този всеобхватен правен акт осигурява пълното и точно консолидиране на съществуващите в тази сфера универсални и регионални документи и към настоящия момент се явява най-високият международен стандарт за закрила на децата срещу сексуално насилие и експлоатация.

С ратифицирането на Конвенцията се потвърди ялната воля на България за идентифициране на актуалните проблеми в тази насока и същевременно търсенето на адекватен отговор чрез осъждане на всички форми на сексуални посегателства срещу деца.

С цел подготовката за ратифициране от Р България на Конвенцията на Съвета на Европа бяха предприети мерки за превеждане на българското законодателство в съответствие с разпоредбите на Конвенцията. Независимо обаче от приетите от НС на 2 април 2009 г. и 24 март 2010 г. изменения и допълнения на Наказателен кодекс, понастоящем българският НК не предвижда криминализиране на всички престъпни деяния, регламентирани от Конвенцията. В тази връзка са и направените резерви в Закона за ратифициране на Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие, а именно – едната, свързана с неприлагането изцяло на престъплението по чл. 20, параграф 1: „съзнателен достъп, посредством съобщителните и информационни технологии до детска порнография” (резерва по чл.20, параграф 4) и другата, свързана с опита за извършване на същото престъпление, регламентирано в чл.24, параграф 2 (резерва по чл.24, параграф 3).

Държавната агенция за закрила на детето съгласува Проекта на Закон за ратифициране на Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие, но със забележката, че трябва да бъде инкриминирано престъпното деяние „съзнателен достъп, посредством съобщителните и информационни технологии до детска порнография” (чл. 20, параграф 1.е.), както и опита за извършването му (чл. 24, параграф 2) по отношение на които Р България заявява своите резерви. Мотивите за инкриминирането на престъпното деяние могат да се извлекат от дейностите, предвидени за реализирането на Концепцията за наказателна политика за периода 2010 – 2014 г. Заложена е задачата при разработването и приемането на нов НК да се преразгледат, систематизират и осъвременят съставите на престъпления, при които обект или субект на престъпленията са деца и то в съответствие с актуалните международни документи в тази област.

От съществено значение е и фактът, че Европейският съюз също предприе мерки за усъвършенстване на законодателството си в сферата на сексуалните престъпления срещу децата, като на 27 октомври 2011 г. Европейският парламент гласува Директива относно борбата със сексуалното насилие, сексуалната експлоатация на деца и детската порнография, с която се отменя Рамково решение от 2004 г. относно борбата със сексуалната експлоатация на деца и детската порнография (рамково решение). Предложението за директива формулира добавена стойност в сравнение с Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие, което ще наложи и поредното изменение в българския Наказателен кодекс и другото релевантно законодателство.

Някои от новите моменти в предложението за Директива са свързани с:

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

- гарантиране на прилагането в целия ЕС на забраната, налагана на извършителите на сексуални престъпления за упражняване на дейности, включващи контакт с деца;
- блокиране на достъпа до детска порнография в интернет;
- инкриминиране на принуждаването на дете да има сексуални отношения с трето лице;
- инкриминиране на сексуалното малтретиране на деца посредством порнографски представления онлайн и др.

Директивата не само установява минимални стандарти относно регламентираните в нея сексуални посегателства срещу деца и предвидени наказания, но и засилва превенцията и защитата на жертвите.

Осъзнаването от страна на Правителството на конституционното задължение на държавата да осигури особена закрила на децата – жертви на престъпления и извършители на престъпленията, т.е на децата в конфликт със закона, доведе до издаването на заповед № Р – 129 от 8 декември 2009 г. на министър-председателя, с която бе сформирана междуведомствена работна група за изготвяне на Концепция за държавна политика в областта на правосъдието за детето. На 18 юли 2011 г. Концепцията бе представена, а през месец август приета от МС.

Основна цел на Концепцията е да изгради политика, която да предотвратява общественоопасното и виктимогенно поведение на децата, като осигурява ефективна високоспециализирана защита на техните права и законни интереси, включително хуманна и законосъобразна корекция на поведенческите им отклонения, индивидуално съобразена с най-добрия интерес на детето в условията на правна сигурност и стабилен правов ред.

За постигането на тази цел ще бъдат положени усилия: за укрепване правното положение на детето като система от ефективни, а не формално предоставени права; за намаляване броя и тежестта на престъпленията, извършвани от непълнолетни и на престъпленията с пострадали деца; за повишаване ефективността на ненаказателните мерки за въздействие; за повишаване капацитета на държавните институции относно осигуряване на своевременна и високоспециализирана индивидуална помощ за най-добрия интерес за детето; за повишаване капацитета на неправителствените организации с цел да допълват и допринасят за развитието на държавната политика в областта на правосъдието за детето.

Системата, ще бъде изградена от законодателни, институционални и организационни мерки, която е насочена към създаване на правна уредба, която е ориентирана към правата на детето и адекватна на социалния контекст. Тя ще бъде изцяло съобразена с международните правни стандарти и с установените като най-добри чуждестранни практики. Ще бъде насочена към усъвършенстване - специализация на системата за правосъдие на детето, чрез специализация на съдии и прокурори, без да бъдат създавани специализирани съдилища, ще се постигне: междуинституционална координираност на системата за правосъдие на детето, която да ангажира всички институции, съобразно техните правомощия; развиване на нови и увеличаване капацитета на действащите услуги в общността, по отношение на децата с поведенчески отклонения; законодателни изменения и нова уредба на контрола върху отклоняващото се поведение на децата. Работата по изготвянето на План за действие за прилагане на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето продължава и през 2012 г.

През април 2010 г. бяха обнародвани и влязоха в сила и помените в НПК, насочени към процесуалните права на малолетните и непълнолетните лица – участници в наказателното производство. Конкретно във фазата на съдебното следствие бе

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

предвидено малолетен свидетел, който е бил разпитан в наказателното производство да се разпитва отново само, когато показанията му не могат да бъдат прочетени или неговият разпит е от изключително значение за разкриване на истината. Целта е участието в наказателно-процесуалните действия да не води до психологически травми и да се превърне в рисков фактор върху поведението на малолетните и непълнолетните участници в наказателното производство.

Към настоящия момент се извършва нов преглед на НПК и се прави преценка за включване на нови процесуални способности, насочени към гарантиране на правата на детето в наказателния процес. Налице са вече и добри практики на изслушване на децата в създадените стаи за изслушване на деца (т.нар „сини стаи“) на деца-жертви или свидетели на престъпления в Пазарджик, Шумен и СДВР. Но това е само единият аспект в областта на наказателния процес. Необходимо е да се проявят повече усилия по отношение на изслушването на децата, на тези, които имат досег със съдебната система по граждански дела (в хода на решаването на споровете за упражняване на родителските права и определяне на режима на лични отношения, случаите на родителските отвлечения и др.).

През 2011 г. в Министерството на правосъдието бе създадена работна група за подготовка на нов Наказателен кодекс (НК). Едва след разглеждането на новия НК следва да се прецени в каква посока ще се промени и допълни и процесуалното законодателство по отношение правата на децата – пострадали или свидетели на престъпление.

Изводи:

- ✓ Към настоящия момент няма добре развита и ефективна система от услуги за децата в конфликт със закона;
- ✓ Продължава да стои на дневен ред проблемът за финансовата обезпеченост на Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на непридружени деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина и на Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция;
- ✓ Необходимо е провеждане на обучения на областно ниво с цел ефективното прилагане на Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция;
- ✓ За втора поредна година не е създадена междуведомствена работна група за извършване на проучване относно възможностите за създаване на Национален механизъм за ранно предупреждаване на обществеността в случаи на изчезнали и отвлечени деца. Създадена е единствено вътрешноведомствена работна група, в рамките на МВР и Фондация „център Надя“ за привеждането в действие на хармонизирания общоевропейски номер за изчезнали деца – 116-000;
- ✓ Увеличава се броят на непридружените деца-граждани на трети държави и остават неразрешени проблемите, свързани със законодателното преуреждане на режима на настойничеството/попечителството на децата, в това число и въпросите за правното им представителство, както и настаняването им след получаването на закрила, т.е след приключване на производството за предоставяне на статут по Закона за убежището и бежанците;
- ✓ Необходимо е подобряване на нормативната база, съобразена с Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие.

V. СПОРТ, КУЛТУРА, СВОБОДНО ВРЕМЕ И ОТДИХ

Целите, които са поставени в изпълнение на този приоритет от Националната програма за закрила на детето за 2011 г., включват: гарантиране на безплатен достъп на децата до спортни услуги и занимания; достъп до безплатни спортни услуги с цел терапия и подобряване състоянието на децата с увреждания; осигуряване на достъп на всички деца до културни дейности и дейности за свободното време и насърчаване на изяви на дарбите на децата и на доброволческата дейност. Отговорни институции за реализацията на дейностите са основно Министерство на физическото възпитание и спорта (МФВС), Министерството на образованието, младежта и науката (МОМН) и Министерството на културата (МК). Финансовите средства, които са използвани, са изцяло в рамките на утвърдения бюджет за годината на тези институции.

Спортът и културата имат водеща роля в цялостното личностно развитие на децата. Обогащането на техните възможности, знания и умения в тези направления е от жизнено значение за реализацията им като пълноценни членове на обществото. Свободното общуване в мултикултурна среда, с множество различни традиции, ценности и изисквания прави предизвикателството на комуникацията пред децата многопластово. Културата на отделните общности, изкуството им в глоболизиращия се свят е възможно само чрез предаването им на децата, които са носители на духа на бъдещето. Развитието на междуетническия диалог и преодоляването на границите и предрасъдъците е възможно само чрез дългосрочна стратегия и възпитание на приемане на различното и уникалното.

От друга страна, детството е времето, в което чрез спорт може да се въздейства не само на физическото развитие на детето, но и на емоционалното и социалното израстване. Уменията на децата да се справят с трудностите и активното общуване чрез спорт е предпоставка те да израснат толерантни, здрави и целенасочени личности. Развитието на тези способности у децата са подкрепени чрез реализираните през 2011 г. програми „Спорт за хора с увреждания и деца в риск” и „Развитие на спорта на учащите” от Министерството на физическото възпитание и спорта.

През отчетният период министерството на физическото възпитание и спорта изпълнява Национална стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в Република България 2009-2013 г., която е съобразена със значението и традициите на българския спорт, с членството ни в Европейския съюз, с новите социално-икономически условия, с тенденциите за развитието на спорта в света. Стратегията си поставя за цел да даде основните насоки за развитието на физическото възпитание и спорта в Република България за периода 2009-2013 година. Конкретните механизми и реализирането на стратегията се доразвиват в Националната програма за развитие на физическото възпитание и спорта, в програмите на отделните министерства и ведомства, участващи в изграждането на националната спортна политика, както и в програмите на отделните общини. Основните субекти, които следва да я реализират са органите на държавната власт, на местното самоуправление и спортните организации.

Програмата „Развитие на спорта на учащите” е насочена към създаване на предпоставки за насърчаване на учащите към физическа активност и системно практикуване на занимания със спорт, както и на организационни, материално-технически и кадрови условия за развитие на спорта за учащите като средство, чрез което се подготвят за здравословен начин на живот, и е насочена към тяхното физическо и духовно развитие, възпитание на важни социални ценности като честност, самодисциплина, солидарност, дух на екипност, толерантност и честна игра.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Програмата е съчетание на спорта с образователните и социални ценности, и постигане на равновесие между физическите и интелектуалните дейности и достъп до спортните съоръжения на всички учащи, включително и тези с увреждания и в риск, чрез финансиране на проектен принцип на дейностите на лицензирани спортни организации, администриращи спорта за учащи.

За подобряването на условията за спорт на децата в образователните институции от министерството на физическото възпитание и спортът са изразходвали 700 хил. лв. за спортни обекти. Ремонтните и построени спортни площадки през годината са седем. Те са адаптирани за деца с увреждания.

Осъществява се Програма „Спорт за хората с увреждания и децата в риск” в направление: Начално обучение по вид спорт и спортни занимания за деца в риск от домовете за деца, лишени от родителска грижа. Тя е създадена на основата на приемственост, в съответствие с утвърдените практики и спортни традиции, социално-икономическите условия и предизвикателствата пред българския спорт с присъединяването на страната ни към Европейския съюз. Нейното изпълнение дава възможност те да бъдат продължени, развити и усъвършенствани. Програмата е популяризирана във всички училища чрез Регионалните инспекторати по образование на Министерството на образованието, младежта и науката. През 2011 г. броят на децата, обхванати в програмата е 1500. Те са участвали в 6770 спортни занимания. Средствата, предвидени в бюджета за 2011 г., са в размер на 200 000 лв.

Във връзка с интеграцията и социалното включване на подрастващите от домовете за деца, лишени от родителска грижа през 2011 г. са проведени 8 съвместни състезания, в които са участвали общо 250 деца.

Изпълнението на различни прояви по Националния спортен календар на МОМН за учебната 2010/2011 година е утвърдено със Заповед № РД 09-1425/28.09.2010 г. на министъра на образованието, младежта и науката. Над 110 000 ученици са участвали в проявите от Националния спортен календар на МОМН през учебната 2010/2011 година.

Насърчаването на участието на всички деца в културни дейности и дейности за свободното време се осъществява, чрез националните и регионални културни институти. Подкрепени са и са реализирани общо 1739 проекти, спектакли, концерти и филми за деца, като е осигурен достъп с билети на преференциални цени за 625 794 деца за представления, концерти и музейни експозиции, както безплатен достъп за 243 396 деца до музейни експозиции на национални и регионални музеи и галерии в страната, представления в държавните културни институти, концерти и изложби на училищата по изкуствата. Специално от държавните театри, куклени театри, оперно-филхармонични дружества и симфонии са създадени и изнесени по проекти спектакли за деца от социални домове и за деца с увреждания. Подкрепени са 36 проекти на конкурсен принцип от Министерството на културата, Национален фонд „Култура”, Изпълнителна агенция „Национален филмов център”.

Насърчава се участието на всички деца в извънкласна дейност към училища и обслужващи звена, школи, състави, клубове и кръжоци, както и чрез мрежата на читалищата. През годината са реализирани като извънкласни дейности курсове, кръжоци, школи, организирани от държавните културни институти – театри, оперно-филхармонични дружества, музеи, галерии, училища по изкуствата – общо 832 броя извънкласни дейности през 2011 г. От държавните културни институти и училищата по изкуствата се провеждат образователни проекти, образователни концерти и лектории за деца – общо 1024 броя през 2011 г. Реализирани са редица дейности с участие на доброволци – 178 броя през 2011 г.

Учениците получават стипендии по Постановление № 207 на МС от 03.10.1994 г. за условията за получаване на стипендии от учениците след завършване на основното

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

образование, както и по Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби.

Насърчаването на творческите заложби и потребности на деца с изявени дарби се извършва на основание на Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби в областта на науката, изкуството и спорта.

Специалната закрила на деца с изявени дарби включва мерки за насърчаване на творческите, научните заложби и потребности на деца с изявени дарби до 18-годишна възраст, класирани на първо, второ или трето място на конкурс, олимпиада или състезание в областта на изкуството и науката на национално или международно равнище, чрез еднократно финансово подпомагане в размер на 195 лева за участие в лагери, пленери и майсторски класове, организирани от средни и висши училища по изкуствата. Друга мярка за закрила на децата с изявени дарби е стимулиране чрез предоставяне на 12-месечна стипендия в размер на 135 лева. Право на стипендия има дете, което е класирано на първо, второ или трето място на конкурс, олимпиада или състезание в областта на изкуствата и науката на национално и международно равнище.

Министерството на културата популяризира сред децата и родителите чрез електронната си страница и процедурата по кандидатстване за стипендия, и за еднократно финансово подпомагане. За да бъдат информирани родителите и децата им за възможностите за развитие на техните способности и таланти в определени области, от Министерството на културата е издаден справочник за училищата по изкуствата и училищата по културата с тираж 1000 бр., за който са изразходвани 2000 лв.

На училищно ниво директорите и учителите по предмети, чиито възпитаници печелят конкурси, олимпиади и състезания, следят и популяризират Програмата с мерки за закрила на деца с изявени дарби (програмата). След всяко проведено състезание, конкурс и олимпиада организаторите информират родителите за правото на детето да кандидатства за стипендия.

По Програмата, министерството на културата изплаща 134 стипендии от 2010 г. на обща стойност 77 400 лв. До края на 2011 г. са отпуснати още 157 нови стипендии на обща стойност 125 680 лева и еднократно финансово подпомагане на 33 деца на стойност 5780 лв. Планирани за цялата година са 178 нови стипендии на обща стойност 137 040 лв. и 30 еднократни финансови подпомагания на обща стойност 5 850 лв. Разликата между предвидените и отпуснатите средства се поражда от факта, че има национални и международни конкурси, включени в Програмата за 2011 г., които не са проведени или в тях няма класирани лауреати под 18 г. възраст, както и кандидати за стипендии и еднократно финансово подпомагане, които не отговарят на изискванията на Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби.

Осигурени са възможности на всички ученици от държавни и общински училища, на децата със СОП и на децата от ДДЛРГ да участват в конкурси, олимпиади и състезания в областта на науката, изкуствата и спорта, заявени в разделите на Програмата. Обхванати са повече от 400 деца от държавни училища към МОМН и от общински училища. Децата са от училища от всички области в страната. Резултатите показват увеличаване на броя на участниците в отделните олимпиади, състезания и конкурси, което повишава и нивото на представяне и конкурентност. Всички деца, подали документи през 2011 г. за придобиване право на стипендия, които отговарят на изискванията от Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби, са придобили право на едногодишна стипендия в размер на 50% от минималната работна заплата за страната за съответната година.

По Програмата за първото полугодие на 2011 г., чрез Министерството на физическото възпитание и спорта са обхванати 77 деца. Размерът на предвидените финансови средства за 2011 г. е 180 000 лв.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Талантливите деца с увреждания са неразделна част от всички деца, включени като участници в състезания, олимпиади и конкурси от Националния календар за извънучилищните дейности в направленията наука, техника, изкуства и спорт.

Във връзка с Европейската година на доброволчеството и с цел придобиване на обществено признание и статус на доброволчеството сред децата стартира изготвяне на проект на Закон за доброволческата дейност. Понастоящем е изготвен проект на Закон за доброволческата дейност. Предстои неговото официално обществено обсъждане, съгласуване с министерствата преди внасяне за разглеждане в Министерския съвет.

Изводи:

- Необходимо е предприемане на мерки за повишаване на спортната активност на подрастващите, чрез изграждане на спортни съоръжения и площадки;
- Необходимо е качествено преустройство на системата за физическо възпитание и спорт като задължителен компонент на политическите, икономическите и социални промени в обществото;
- Доброволческата дейност в областта на спорта в свободното време не е утвърдена. Липсва система от мерки за нейното морално и материално стимулиране.

VI. УЧАСТИЕ НА ДЕЦАТА

Целите, които са заложили в рамките на този приоритет предвиждат гарантиране на правото на децата за участие в процеса на вземане на решения, да бъдат чути и взети на сериозно по всички въпроси, които ги касаят, както и включването им в доброволчески дейности за формиране на положителна нагласа към доброволчеството.

За постигането на горепосочените цели са предвидени дейности в няколко основни направления: разработване на насоки за участие на децата в процесите на вземане на решения; популяризиране на създадените механизми за сътрудничество между детски/ младежки съвети, парламенти и др. и местните власти, както и оказване на информационна подкрепа; провеждане на регулярни заседания на Съвета на децата към ДАЗД и използване на новите информационни технологии и интернет за изразяване на мнения и становища.

Финансовите средства за реализиране на дейностите по този приоритет са предвидени единствено в рамките на бюджета на ДАЗД като водеща институция, подпомагана при реализирането на определени дейности от Министерството на културата.

Основен приоритет в работата на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) през 2011 г. бе развитието и насърчаването на участието на децата с акцент - утвърждаване на правото на децата да бъдат чути. Ангажимент на възрастните е да подготвят децата за отговорно гражданство не само като им предоставят знания и разбиране за техните права, но също чрез овластяване за действие в полза на обществото. Това се постига чрез приобщаване, възпитание и образование на децата от най-ранна възраст и включването им в дейности, които подпомагат тяхната гражданска активност в полза на обществото.

Насърчаването на детското участие е стратегическа цел, залегнала в проекта на Стратегия на СЕ за правата на детето 2012-2015 г., приета на срещата на Съвета на министрите през периода 21-22 ноември 2011 г. в Монако. В тази връзка ДАЗД организира заседание на Съвета на децата, посветено на европейската година на

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

доброволчеството. Разяснена бе спецификата на доброволческия труд – правата и задълженията на доброволците, сфери на доброволческа практика, партньорства и съпротиви, както и успешни практики от Националния алианс на доброволците.

С помощта на членовете на Детския съвет към ДАЗД и на УНИЦЕФ–България се утвърди Концепция за реалното детско участие в Р България. Изработеният механизъм гарантира участието на децата в разработването и изпълнението на политики както на регионално, така и на национално и международно ниво. Важен акцент в този механизъм е приобщаването на различни групи деца, както и представители на училищните, общинските и областните власти.

Механизмът цели постигане на реално детско участие, като нивата на общуване на младите „съветници” се децентрализират и концентрират последователно и взаимосвързано по следния начин:

✓ Участие в училище чрез създаването на Ученически съвети на децата като органи на ученическото самоуправление, които дават възможност на учениците да участват активно в процеса на взимане на решения, касаещи училищния живот и ученическата общност.

✓ Участие на ниво община и ниво Общински съвет. Всеки един ученически съвет участва с /поне/ един представител в Общинския съвет на децата (ОСД), който се създава с решение на кмета на общината и има консултативна роля относно въпросите на децата и младите хора във всяка община;

✓ Участие на областно ниво чрез създаването на Областен съвет на децата (ОбСД), който се сформира от представителите на общинските съвети на децата в областта. Той има консултативна роля относно въпросите на децата и младите хора и е в подкрепа на изпълнението на политиките за децата, изпълнявани от областния управител. Целта на ОбСД е да осигури ефективност в дейността на общинските органи и да концентрира идеите и проблемите на младите от областта;

✓ Участие на национално ниво чрез Съвета на децата като консултативен орган към председателя на ДАЗД, а чрез Агенцията и останалите институции на национално ниво като участие при разработването на всички политики, касаещи децата. Със съдействието на ДАЗД изготвените становища ще се представят на всички институции, които имат отговорности към децата.

Изграждането на местни структури ще подпомогне възможността да се чуе гласът на децата по важни за тях въпроси, както и да се организират инициативи по различни теми, отнасящи се до всички сфери на живота на децата.

Децата от Детския съвет към ДАЗД като представители на регионите си активно се включиха в обсъждането на Проекта на Закона за детето. Участваха в дебати, организирани от институции и медии, като изразиха позициите си по различни аспекти по проектозакона, пряко касаещи техните права.

Изводи:

- Постигане на реално включване на децата в процеса на изграждане на местни детски структури – общински съвети, детски парламенти;
- Осигуряване на участието на децата при планиране и осъществяване на политики на местно ниво по отношение на техните права и интереси;
- Осигуряване на подкрепа на децата от възрастните на местно ниво с цел спешното реализиране на техните идеи, мнения и инициативи.

VII. ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО, МЕДИЙНО ПРОСТРАНСТВО

Дейностите, заложи в този приоритет целят гарантиране на правото на децата за защита на личността, достойнството и безопасността от българските медии. Постигането на заложената цел е възможно чрез разширяване на текстовете в нормативните актове и улесняване на процедурите за търсене на административна отговорност за сериозни нарушения при отразяването на случаи с деца в медиите, съпроводени с адекватни финансови санкции.

Във връзка с констатираната необходимост от повишаване на информираността на родителите и ролята им в предпазването на децата в онлайн среда, начините за разпознаване на онлайн тормоз и възможностите за сигнализиране на компетентните органи, през месец април 2011 г. стартира и Българската линия за онлайн безопасност (БЛОБ), която предоставя консултации на деца и родители по проблеми в интернет по телефон, електронна поща и „скайп“. Краткият телефонен номер на БЛОБ е 124 123. На електронната страница на ДАЗД е поставен банер, насочващ към БЛОБ, където може да бъде потърсена информация за безопасно ползване на интернет или възникнала проблемна ситуация в интернет.

На електронната страница на Държавната агенция за закрила на детето е поставена детска книжка за онлайн безопасност – „В мрежата могъщи и безпомощни“. Книжката е част от кампания, реализирана чрез проект на Фондация „Спасете децата“ – Италия и е насочена към информиране и предпазване на децата от злоупотреби и трафик на хора, посредством употребата на нови информационни технологии. Изпълнител на проекта в България е Фондация „Асоциация Анимус“ /Ла Страда България/.

По инициатива на Държавната агенция за закрила на детето на 30.06.2011 г. се проведе работна среща с представители на Българската агенция по безопасност на храните и Съвета за електронни медии. На срещата се постави за разглеждане въпросът за участието на деца в реклами или други форми на търговски съобщения за генетично модифицирани храни и необходимостта от действия и сътрудничество между отговорните институции, за ограничаване участието на деца в рекламни съобщения на храни с неблагоприятни последици върху тяхното здраве, с оглед гарантиране спазването правата на детето.

Съгласно своите правомощия председателят на ДАЗД разполага с правната възможност да търси административно наказателна отговорност на родител, настойник, попечител или друго лице, което полага грижи за дете. Според разпоредбите на чл. 8, ал. 9 от Закона за закрила на детето, който допусне участието на дете в реклама или други форми на търговски съобщения за генетично модифицирани храни носи наказателна отговорност.

В изпълнение на постигнатата договореност от Съвета за електронни медии е изготвен материал /DVD/ със запис на рекламни съобщения, предназначени за деца и с участието на деца. Материала е предоставен в различни телевизионни програми. От страна на Българската агенция по безопасност на храните се извърши проверка относно съответствието на тези реклами с разпоредбите на Закона за храните, където има изрична разпоредба, забраняваща рекламирането на генетично модифицирани храни чрез реклами или други форми на търговски съобщения, в които като изпълнители участват деца или които представят деца, употребяващи тези храни, и/или са предназначени за детска аудитория. Резултатите от проверката сочат, че в изпратените рекламни съобщения на храни /по предоставен запис от СЕМ/, представени от деца, не се рекламират произведения от генетично модифицирани организми или съдържащи генетично

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

модифицирани организми храни, в тази връзка рекламите не противоречат на изискванията на чл.9а от Закона за храните.

В рамките на заседание на Съвета за електронни медии проведено на 25 октомври 2011 г., председателите на Държавната агенция за закрила на детето и на СЕМ утвърдиха Критерии за оценка за съдържание, което е неблагоприятно или създава опасност от увреждане на физическото, психическото, нравственото и/или социалното развитие на децата. Преди официализиране на документа беше проведено широко обществено обсъждане, в което се включиха неправителствени организации, граждани и доставчици на медийни услуги.

Приетите критерии за оценка са съобразени с чл. 14 от Конституцията на Р. България, чл.27, т.1 от Директива 2010/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета за аудиовизуални медийни услуги, чл.7, т.2 от Европейската конвенция за трансграничната телевизия, чл.10, ал.1 от Закона за закрила на детето, чл.17, ал.2 и чл.32, ал.5 от Закона за радиото и телевизията и Решение №21 по к.д.19/1996 г. на Конституционния съд.

Съгласно Закона за радиото и телевизията, СЕМ, доставчиците на медийни услуги и ДАЗД ежегодно до 31 март разработват критерии, които съдържат показателите за оценка на програмите и техните елементи /аудиовизуални предавания, радиопредавания, различни форми на търговски съобщения и др. елементи от програмното съдържание/ с цел защита на правата и интересите на децата през цялото времетраене и съдържание на програмите.

Доставчиците на медийни услуги са длъжни да спазват правата на децата, уредени в Закона за закрила на детето и в други нормативни актове, като при осъществяване на своята дейност следва да не допускат участие на деца в предавания, които са неблагоприятни или създават опасност за децата, както и да се ръководят от принципите, залегнали в чл. 10 от Закона за радиото и телевизията.

С направените промени в ЗЗД, влезли в сила от 20.02.2009 г. се засилиха контролните правомощия на председателя на ДАЗД. Законодателно са уредени и действат правни регламенти, които предоставят възможността за налагане на административно-наказателна отговорност на виновните лица при констатиране на нарушения, свързани с правата на децата. През отчетния период са съставени 2 /два/ акта за установяване на административно нарушение по чл.45 от Закона за закрила на детето на доставчици на медийни услуги.

Изводи:

- Към момента има създадена ефективна и леснодостъпна система за сигнализиране на компетентните органи за вредно и/или незаконно съдържание в интернет - Гореща интернет-линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание и поведение в Интернет;
- Превантивна работа по отношение на интернет безопасността - Българската линия за безопасен Интернет (БЛОБ), която предлага подкрепа и консултиране на деца, родители и учители във връзка с безопасната и позитивна употреба на Интернет и мобилните технологии на телефон 124 123.
- Разработени са критерии за оценка на съдържание, което е неблагоприятно или създава опасност от увреждане на физическото, психическото, нравственото и/или социалното развитие на децата.
- Налице е спазване на разпоредбата, забраняваща рекламирането на генетично модифицирани храни чрез реклами или други форми на търговски съобщения с участието на деца или които представят деца, употребяващи тези храни, и/или са предназначени за детската аудитория.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: ПРЕПОРЪКИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ДЕЦА

Реалното и обективно отчитане на постигнатите успехи в провежданата реформа в системата за грижа и закрила на детето, успоредно с осъзнатото и ангажирано признаване на проблемите е необходимо условие за провеждането на адекватна държавна политика.

I. СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА:

- ✓ Подобряване на достъпа до работа, чрез развиване на мерки за насърчаване на заетостта като основен фактор за справяне със социалното изключване и предаването на бедността между поколенията;
- ✓ Регламентиране на външни и вътрешни механизми за оптимизация, отговарящи на съвременните изисквания на обществото и гарантиращи достъпа и обхвата на всички деца до образователната система, контекста на стратегията „Европа 2020“;
- ✓ Разработване и прилагане на програми и мерки в посока развитие на интегрирани междусекторни услуги, отговарящи на потребностите в общността;
- ✓ Предвид новите законодателни инициативи и създаването на интегрирани междусекторни услуги е препоръчително насочването към услугите да бъде децентрализирано и потребителите да имат възможност да бъдат насочвани не само от ДСП/ОЗД, но и от образователната и здравната системи;
- ✓ Изработване на механизъм за отчитане на ефективността на предоставената социална подкрепа спрямо повишаването на жизнения стандарт;
- ✓ Повишаване на възможностите за усвояване на средства по оперативни програми в подкрепа на социалното приобщаване;
- ✓ Нови партньорства между публичния и частния сектор, с цел повишаване на заетост в посока намаляване предаването на социалното изключване между поколенията;
- ✓ Насърчаване на корпоративната социална отговорност;
- ✓ Осъществяване на административната реформа в системата за закрила на детето;
- ✓ Недопускане изграждането на резидентен тип социална услуга за деца / ЦНСТ/ на територията на специализирани институции.

II. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ:

Разработване на цялостна национална политика и стратегия за подобряване на организацията и качеството на медицинските услуги за бременни жени и за децата с особен акцент към бедните и уязвими групи в условията на извънболничната помощ чрез:

- ✓ Организиране на мобилни специализирани АГ, педиатрични общи и групови практики в селата и кварталите, населени с компактна група от ромската общност;
- ✓ Усъвършенстване на мониторинга на бременните жени и особено на тези под 19-годишна възраст, като се въведе повъзрастово отчитане на относителния дял на ранния им обхват;
- ✓ Осигуряване на по-високо качество на наблюдение на бременните жени и увеличаване на честотата на профилактичните прегледи и на ехографските изследвания през втората половина на бременността;

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

- ✓ Подобряване на връзката между извънболничната АГ и педиатрична помощ с тази на болничната помощ;
- ✓ Разширяване на промотивно-профилактичната дейност при децата, чрез включване на допълнителни параметри за оценка на здравното състояние – проследяване на пулсова честота, кръвно налягане, зрителна острота, цветоусещане и др.;
- ✓ Имунопрофилактика и прилагане на стандартите на СЗО за растеж и развитие на децата до 5-годишна възраст;
- ✓ Извършване на периодични анализи на заболяемостта и смъртността сред бременните, майките и децата на областно и национално ниво, както и извършване на регулярни епидемиологични проучвания върху причините за детската смъртност и смъртността на децата от 1 до 4 г.;
- ✓ Подобряване на образователните възможности на младите хора, с оглед изграждане на знания, умения и нагласи за постигане на сексуално здраве и отговорно сексуално поведение;
- ✓ Усъвършенстване на информационната система на областно и национално ниво относно дейността на извънболничната помощ (заболеваемост по обръщаемост, моментна болестност на децата, компонентите на мъртваждаемостта и др.);
- ✓ Промяна в законодателната рамка по отношение на случаите на ранни раждания при случаите на малолетни и непълнолетни момичета;
- ✓ Инициране на законодателни промени по отношение лечение на деца зависими от психотропни вещества;
- ✓ Ефективен контрол и оценка за качеството на предлаганите хранителни продукти на доставчиците в учебните заведения;
- ✓ Намаляването на детската смъртност като цяло, изисква целенасочена държавна политика, която да обединява дейностите на различни секторни ведомства. Практиката на изработване на интегрирани планове за подкрепа на дадена политика показва, че ако дейностите не са финансово обезпечени, рискът от неизпълнение е много голям. Необходима е устойчива и ефективна държавна политика за намаляване на детската смъртност, опазване на бременността, здравето и живота на майките и децата. Основен принцип в осъществяването на тази политика трябва да стане предоставянето на равнопоставен достъп до своевременна, качествена и висококвалифицирана медицинска помощ за всички бременни, майки и деца независимо от техния социално-икономически статус и етнически произход.

III. ОБРАЗОВАНИЕ:

- ✓ Осъществяване на реален обхват и интеграция на децата от уязвимите групи в системата на образованието;
- ✓ Осъществяване на ефективен мониторинг върху явлението „отпадащи ученици”. Осигуряване на условия за допълнително обучение по български език в районите със смесено население за децата, които не владеят български език в степен, достатъчна за справянето им с учебния процес. Допълнителна педагогическа работа с деца в риск от отпадане чрез допълващо обучение, извънкласни форми, включително по време на ваканции, като се използва ресурсът на социални програми, насочени към безработни учители;
- ✓ Подобряване на качеството на професионалното образование и осигуряване на условия за по-ефективни връзки с бизнеса;

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

- ✓ Преодоляване на диспропорциите в качеството на образованието между отделните училища и предоставяне на по-голяма автономност на образователните институции с възможност за развитие и провеждане на собствени училищни политики;
- ✓ Завършване и усъвършенстване на системата за външно и вътрешно оценяване на учениците и учителите;
- ✓ Засилване на възпитателната работа с децата и учениците с оглед пълноценно личностно развитие.

IV. ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНА, СЪДЕБНА СИСТЕМА:

- ✓ Изграждане на специфични процедури и услуги за участието на децата, жертви на престъпления в наказателния процес;
- ✓ Създаване на гаранции за предоставяне на безплатна правна помощ на пострадалото дете и изравняване на статуса на пострадалото с това на обвиняемото дете по отношение на гаранциите за правна защита;
- ✓ Провеждане на обучения на местно ниво с цел ефективното прилагане на координационния механизъм за работа с деца, жертви на насилие или в риск от насилие и при кризисна ситуация;
- ✓ Предприемане на мерки за вкарване в експлоатация на хармонизирания общоевропейски номер за изчезнали деца 116 000 и създаване на система за ранно сигнализиране на обществеността в случаите на изчезнали или отвлечени деца;
- ✓ Изследване и анализ на причините за повишаване на случаите на насилие над деца, настанени в семействата на близки и роднини, приемни семейства;
- ✓ Гарантиране на ефективна система за детско правосъдие в условия на междуинституционално сътрудничество;
- ✓ Законодателни и практически мерки за закрила на децата в онлайн среда, проучвания на онлайн поведението на децата и младите хора, както и възможностите за превенция на рисковото поведение в онлайн среда.
- ✓ Осигуряване на финансово обезпечаване на координационния механизъм за децата за рефериране и обгрижване на непридружени деца и деца жертва на трафик, завръщащи се от чужбина;
- ✓ Необходимо е законодателно уреждане на режима на настойничество / попечителство на непридружените деца – граждани на трети държави както и настаняването им след получаване на закрила;
- ✓ Синхронизиране вътрешното законодателство с Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуално насилие и сексуална експлоатация

V. СПОРТ, КУЛТУРА, СВОБОДНО ВРЕМЕ И ОТДИХ:

- ✓ Увеличаване броят на спортните площадки и съоръжения, където децата могат безвъзмездно да спортуват и тренират;
- ✓ Поощряване на частните спортни клубове от страна на държавата да развиват спортни занимания за деца от семейства с ниски доходи;
- ✓ Насърчаване участието в спортни занимания на децата в свободното им време;
- ✓ Насърчаване участието на децата със СОП в кръжоци и културни мероприятия;
- ✓ Развитие на спортната и физическа активност сред подрастващите с цел намаляване на насилието между тях;

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

- ✓ Популяризиране и развитие на дейността на културните институти и читалищата в училищата;
- ✓ Промяна на Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби.

VI. УЧАСТИЕ НА ДЕЦАТА:

- ✓ Активно участие на партньорите от МОМН, НСОРБ, Областните управители и НПО за изграждане на детски структури на ниво училище, община и област;
- ✓ Училищата, общините и областните структури да търсят активно становището на децата по въпроси които засягат техните права и интереси;
- ✓ Подкрепено детско участие и включване.

VII. ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО, МЕДИЙНО ПРОСТРАНСТВО

- ✓ Действия, насочени към информиране на родителите относно безопасната употреба на Интернет и възможностите за сигнализиране при злоупотреба;
- ✓ Популяризиране на Българската линия за онлайн безопасност;
- ✓ Осигуряване на устойчиво финансиране в дългосрочен план на Гореща интернет - линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание и поведение в Интернет, тъй като към момента финансирането е по проекти;

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

В заключение може да се каже, че се наблюдават конкретни постижения по отношение на развитието на системата за закрила на детето и повишаване на доверието в нея, за което свидетелства и увеличаването на броя на сигналите за деца в риск – жертви на насилие, трафик и експлоатация, свидетели и жертви на престъпления, извършители на противообществени прояви, деца с увреждания и др.

Успешното стартиране на проектите, заложените в Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България” доказва поетия политически ангажимент за реформа в системата за институционална грижа за деца, която трябва да доведе до предотвратяване на настаняванията на деца извън техните семейства и включва създаване на нови услуги, включително замяна на системата от класически институции от интернатен тип с мрежа от услуги в общността.

Предстои извършването на цялостна административно-функционална реорганизация на системата за закрила на детето, която е обвързана с концепцията за цялостна реформа и в областта на политиките за децата и семействата (предмет на проекта на Закона за детето, който е в процес на публично обсъждане).

Очаква се тази реформа да доведе до подобряване на система за взаимодействие между ангажираните институции и повишаване на ефективността на тяхната работа, както в случаите на приемане и реализиране на политики в подкрепа на децата и семействата, така и при решаване на конкретни казуси, тъй като развитието на децата и защитата на техните права е национален приоритет, изискващ концентрация на ресурси, постоянно политическо и обществено внимание и максимална координация на политиките.

